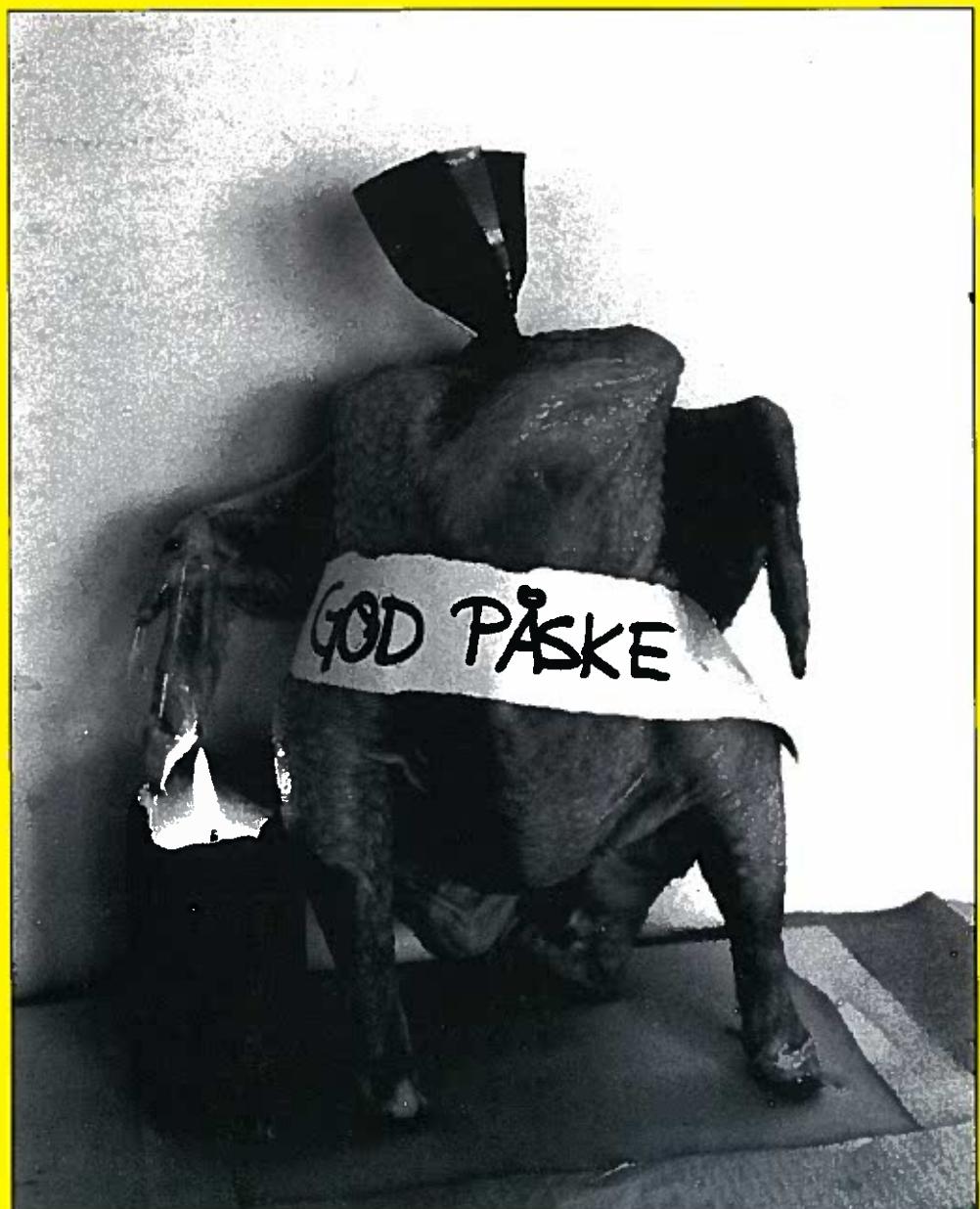

OBSERVATOR

NUMMER 2 1992

29. ÅRGANG

OBSERVATOR

NUMMER 2 1992

29. ÅRGANG

Utgitt av Sosialøkonomisk Studentforening Frederik med støtte fra Sosialøkonomisk Institutt og Kulturstyret i Studentsamskipnaden i Oslo.

Postadresse:
Observator,
Postboks 1095, Blindern
0317 OSLO
Tlf.: 85 52 59
Fax: 85 50 35
Bankgiro: 1607.55.48129

Abonnement:
Kr. 100.- for personer,
Kr. 200.- for institusjoner.

Layout:
Harald Selte
Pål Henrik Wagner

Redaksjonen:
Nanna Bjørness
Ine Bjørndal
Ingrid Dieset
Espen Froyn
Marte Gerhardsen
Stephan Granhaug
Bløm Gudbjørgsrød (red. sekr.)
Jørgen K. Hansen
Andreas Øvre Haugen
Stein Edvard Nerland
Otto Scharff
Harald Selte (ansvarlig redaktør)
Morten Søberg

Redaksjonen kan kontaktes på
plass 760 lille lesesal.
© Observator 1992

Observator er skrevet ut
på USIT's fotosetter

Sosialøkonomi og etikk - uforenelig?

I forrige nummer stilte Observator spørsmålet: Finnes det etikk i næringslivet? Vi kunne like gjerne ha spurta: Finnes det etikk i sosialøkonomien? På bakgrunn av sjefsøkonom i Verdensbanken Lawrence Summers' memorandum (se omtale), der han går inn for å flytte forurensende industri til utviklingsland, og ikke minst på bakgrunn av det norske Miljøavgiftsutvalgets innstilling - er spørsmålet både aktuelt og relevant. Summers ideer bør avskrives som ren ekstremisme. Miljøavgiftsutvalgets konklusjoner bør heller ikke godtas uten videre.

Utvalget går inn for at Regjeringen forlater målet om stabilisering av CO₂-utslippene. Begrunnelsen er at for å oppnå en stabilisering innen år totusen, må en relativt høy avgift innføres. En slik avgift vil forverre konkurransen, og arbeidsplasser i stort omfang vil gå tapt. Dessuten hevdes det at ensidige norske mål kan øke de globale utslippene, fordi en produksjon som utsettes for ensidige nasjonale miljøtiltak lett kan flyttes til andre land. Land som produserer samme mengde, men med større forurensning.

Vi har en viss forståelse for denne argumentasjonen, men den er alt for ensidig. Det legges for liten vekt på at for eksempel senking av arbeidsgiveravgiften vil kunne kompensere for mye av økningen i miljøavgifter, hva virkning på arbeidsplasser angår. Konklusjonene er muligens akseptable på kort sikt, men på litt lengre sikt vil reduksjon av utsipp gi en betydelig nytteøkning i form av bedret helse og høyere kvalitet på arbeidsstyrken. Dette er momenter som kan fanges opp av økonomiske modeller. De mer moralske sidene av saken fanges derimot ikke opp. Disse er minst like viktige.

Kanskje burde sosialøkonomene i Miljøavgiftsutvalget, og sosialøkonomer generelt for den saks skyld, bestrebe seg på å ligge i forkant av utviklingen - ikke komme halsende etter med foreldet teori.

Vi stiller spørsmålet igjen:
Finnes det etikk i sosialøkonomien?

innhold

s. 4

debatt

Knut Sydsæter om matematikk-innholdet i studiet.

s. 8

nord/sør

Bjørn Gudbjørgsrød har lest boken Gjeldsbumerangen. Her er hans kommentar.

s. 13

hemsedal

Stephan Granhaug skriver om 100 sosokere på tur.

s. 18

lezesalsplasser

Ingrid Dieset har sett nærmere på "Ullevålsaken".

s. 20

hovedoppgave

Knut Godager presenterer sin oppgave i emnet kaosteori og økonomi.

s. 24

per-ato

Andreas Øvre Haugen tegner Per-Atø, sos.øk's nye helt.

s. 27

eksamensbesvarelse

Morten Søbergs besvarelse i anvendt økonomi.

Kommentar ved Asbjørn Rødseth

Omlegging av semesteremnet i matematikk

Det nåværende semesteremnet gir etter instituttets mening ikke lengre et tilstrekkelig godt matematikkgrunnlag for videre studier. Det hensynet vi har måttet ta til alle de studentene som har svak bakgrunn i matematikk fra den videregående skolen, har ført til at nivået nå er for svakt. Som det vil redegjøres for nedenfor er dette nivået betraktelig lavere enn før, mens utviklingen mot mer matematikkbruk i teoretisk økonomi bare øker.

På denne bakgrunnen tar en sikte på å effektivisere og utvide pensumet. For å få til dette må de studentene som har mindre enn 3 års matematikk fra den videregående skolen, eller som har vært lenge borte fra matematikken, gis et tilbud om å forbedre sitt matematikkgrunnlag før de begynner på semesteremnet.

For det kullet som begynner høstsemesteret 1992 tar vi sikte på å gi et todelt tilbud.

Del 1. Denne delen baseres på selvstudium. Hovedsaken er her elementær algebra samt repetisjon av en del av stoffet i matematikk-kurset i grunnfaget. Foruten leseveiledning vil det bli gitt 3 oppgavesett som skal sendes inn til retting.

Del 2. Det holdes et 14 dagers kurs i perioden 10/8-21/8 -92 ved Sosialøkonomisk institutt. Det blir 14 timer forelesninger/øvelser per uke. Kurset omfatter grenser og kontinuitet, inverse funksjoner, eksponentials- og logaritmefunksjoner og integrasjon.

Vi ber hver enkelt student som dette berører om å fylle ut et skjema og svare på noen spørsmål i forbindelse med opplegget. (Dette skjemaet har allerede vært delt ut på mellomfagsforelesningene.) Skjemaet kan hentes og skal leveres på ekspedisjonskontoret i 12 etg.

Et kort tilbakeblikk.

Det obligatoriske innslaget av matematikk (og statistikk) i det sosialøkonomiske studiet ble ganske drastisk redusert ved innføringen av den nye studieordningen av 1981. Den gamle "forberedende prøve i matematikk" var et kurs som gikk fra høstsemesteret begynte til 20. mars året etter. Det var i alt 120 timer forelesninger og 42 timer øvelser. (Til sammenlikning består det nåværende semesteremnet av 60 timer forelesninger og 28 timer øvelser.) I tillegg hadde vi et suppleringskurs for studenter med svak matematikkbakgrunn som besto av 28 timer forelesninger. (I omfang og delvis i innhold svarer dette omtrent til vårt matematikkkurs i grunnfaget.)

Emnemessig inneholdt den gamle forberedende prøve endel emner som ikke er i semesteremnet. Det gjelder særlig lineær algebra, trigonometriske funksjoner, integrasjonsmetoder, multiple integraller og differensielllikninger. Men den viktigste forskjellen er likevel at alle emnene (bortsett fra konveksitetsteori) fikk en langt grundigere behandling i den gamle forberedende prøve.

Undervisningsinnsatsen i semesteremnet i forhold til forberedende prøve er omtrent halvert mens reduksjonen i antall emner er ca. 1/5. I tillegg har det utvilsomt skjedd en ganske dramatisk nedgang i studentenes gjennomsnittlige matematikk-nivå. Tester i begynnelsen av grunnfaget har av-

slørt at flere legger sammen brøkerved å addere tellere og nevnere hver for seg $1/2 + 1/2 = 2/4$, de færreste husker Pythagoras, svært få kan forenkle $2(x+y) - (x-y)^2 + (x+y)^2$ korrekt (fra 80 studenter på et kull kom det 20 forskjellige svar). Ved en eksamen i matematikkkurset i grunnfaget regnet 43 (av 190) slik:

$$\sqrt{\frac{1}{16} + \frac{1}{25}} = \frac{1}{4} + \frac{1}{5},$$

og mange andre fant andre gale svar. Foruroligende mange påstår at de i den videregående skolen bare pugget formler og framgangsmåter uten å forstå noe. Etter å ha fått påpektat $1000(1.08)^5 = (1080)^5$ ikke er riktig, kan en få reaksjonen: "men reglene er sånn."

Personlig trodde jeg at innføringen av et matematikkkurs i grunnfaget ville føre til at studentene i løpet av sitt grunnfag og mellomfagsstudium ville få trening i bruk av matematikk i en slik utstrekning at semesteremnet kunne starte på et anstendig nivå. For mange studenters vedkommende er dette ikke tilfelle. Tester i begynnelsen av semesteremnet har i de siste årene avslørt at mange studenter har store problemer med helt elementær algebra som er pensum i det obligatoriske (ett-årig) matematikk-kurset 1MA i den videregående skolen. Den samme observasjonen gjøres av svært mange som har begynner undervisning i matematikk ved våre universiteter og høyskoler.

Mangelen på grundig trening i elementær algebra forfølger mange studenter gjennom studiet. Ved eksamen i semesteremnet ser vi ofte at studenter har forstått ganske kompliserte matematiske ideer, men gjør algebraiske feil som ødelegger resten av besvarelsen.

Noen merknader om eksamen i semesteremnet i matematikk 9/1-92.

Av 205 oppmeldte trakk 65 seg fra eksamen eller møtte ikke fram. 4 trakk seg under eksamen og av de 136 resterende strøk 25. (18,4% av de som leverte.) 32 hadde vært oppe til eksamen før. 26 forbedret seg. (9 fra ikke bestått til bestått.) 6 strøk ved begge de siste eksamennene. Av de tilbudene vi har ble deltakelsen i seminarer og innlevering av 3 sett oppgaver til retting registrert. 58 av de 140 som møtte til eksamen har hverken deltatt i seminarer eller levert noen av settene. Av de 25 som strøk har 14 praktisk talt ikke deltatt i noen av de registrerte aktiviteter. Bare 4 har deltatt i 8 eller flere (av de i alt 14) seminarer. Ingen av strykerne har levert alle tre settene.

Generelt om eksamen

I det norske universitets- og høyskolesystemet har det tradisjonelt vært lagt ned store ressurser på eksamen. Etter hvert som kurssystemet utbygges vil eksamsarbeidet ha en tendens til å øke. Mer liberale regler når det gjelder å ta eksamener om igjen, få utsatt prøve, oppgavene på flere språk, adgang til å be om begrunnelse for sensurverd tak, klageadgang etc. bidrar alle til å øke ressursbruken.

Den ubegrensed og kostnadsfrie adgangen til å avlegge eksamen er i det hele meget ressurskrevende, og jeg synes beslutningen om at man (som hovedregel) bare kan gå opp til samme eksamen 3 ganger er riktig. Kanskje bør en også se på klageordningen. En student kan nå kreve begrunnelse for ethvert sensurverd tak. Personlig mätte jeg f.eks i desember 91 gi en skriftlig begrunnelse for at en kandidat hadde fått 2.10 (gammel sos.øk.-karakter) i matematikk for økonomer. (Inntil da i det året

hadde jeg allerede brukt en 160 timer på eksamensarbeidet.)

Vi pleier å oppfordre studenter som har strøket i matematikk til å diskutere eksamsbesvarelsen med faglæreren. Dette har jeg erfaring med har vært meget nyttig for den enkelte og jeg mener at altfor få studenter benytter seg av dette tilbuddet. På dette punkt er jeg altså villig til å øke ressursbruken.

Hva kan gjøres

I de siste årene har ca. 20% av de som begynner på semesteremnet 1 år matematikk fra den videregående skolen, ca. 30% har 2 år mens ca. 50% har 3 år.

Mange har foreslått at man innfører krav om at studenter som skal ta semesteremnet i matematikk må ha minst 2 år matematikk fra den videregående skolen. Dette kan ha en viss signaleffekt. En undersøkelse som Halvor Mehlum gjorde for instituttet i fjor antyder imidlertid klart at det å kreve 2MN eller 2MS ikke vil ha signifikant innvirkning på resultatet til eksamen i semesteremnet, mens et krav om 3MN eller 3MS ville hjelpe betraktelig.

Pensumet i semesteremnet er ikke spesielt krevende. Det har vist seg opp gjennom årene at mange med meget svak matematikkbakgrunn, men med sans for matematikk, har klart seg svært bra i studiet, ofte langt bedre enn studenter som har strevet seg gjennom 3 år matematikk i den videregående skole. En kan si det slik at om en har svak bakgrunn i matematikk og liten interesse for dette faget, da er det en dårlig ide å studere sosialøkonomi. Men svak bakgrunn i matematikk alene bør ikke avholde en fra å studere sosialøkonomi. Det vil imidlertid kreve en betydelig egeninnsats for å ta igjen det forsømte.

Dette er en ganske dyster epistel som kan forlede en til å tro at jeg bare ser negative trekk ved dagens studenter. Det er langtfra tilfelle. Stort sett finner jeg at studentene er åpne og lærevillige med vilje til å prøve å ta igjen det forsømte. Noe av det aller mest tilfredsstillende er det å følge med alle dem som tross alt klarer å kjempe seg gjennom en ganske stor stofmengde, til tross for temmelig svak bakgrunn.

Knut Sydsæter

Fra krise til krise

Av Bjørn Gudbjørgsrød
Illustrasjon: Stein E. Nerland

I 1982 proklamerte den mexicanske regjering at landet ikke lenger kunne oppfylle sine betalingsforpliktelser. Dette markerte starten på den internasjonale gjeldskrisen. Ett tiår og hundrevis av milliarder dollar senere - hvordan er situasjonen?

På mange måter har vi - rettere sagt; de gjeldstyngede landene i sør har - gått fra vondt til verre. I følge tall fra OECD har debitorlandene i sør i 108 måneder, fra januar 1982 til januar 1991, betalt gjennomsnittlig 12.5 milliarder dollar i renter og avdrag per måned.

Mexico som bekjentgjorde at de ikke var i stand til å betjene sin gjeld, betalte mellom 1982 og 1989 likevel 100 milliarder til sine kreditorer. Det er liten tvil om at dette har vært en brutal pris å betale. Det har kostet i form av økt arbeidsledighet, økt fattigdom og ikke minst har det kostet i form av større miljøproblemer. Premien for denne kraftanstrenghelsen var en økning i gjelden på 18 prosent. Fra 95 milliarder i 1982 til 112 milliarder i 1990.

Totalt er den samlede gjelden for u-landene i ferd med å nærme seg 1500 milliarder dollar. Situasjonen er numerisk like absurd som lengden på amerikanske fengselsstraffer.

Det er verdt å merke seg at 1500 milliarder dollar er tredve ganger så mye som industrielandene ga i u-hjelp i fjor.

diskusjon. Skulle en likevel antyde et svar på dette spørsmålet ville det ligge et eller annet sted i skjæringspunktet mellom de nevnte gruppene.

Verdensbanken og IMF har valgt å forsøke og løse problemene med såkalt strukturell tilpasningspolitikk. I dette ligger det at for å få gjeldslettelser eller nye lån, kre-

ver man en strukturell omlegging av gjeldslandenes økonomi. Det betyr blant annet krav om balanse i offentlige budsjetter, stram pengepolitikk og privatiseringsprogrammer. I tillegg kommer krav om vekst i eksportinntektene. Ser vi tiårs-perioden under ett er det lite som tilsier at strategien har vært vellykket. De siste tre årene er det derimot tegn som kan tyde på bedring. Gjeldsbyrden til de afrikanske landene er redusert med ti prosent i denne perioden. Også i Latin-Amerika er gjeldsbyrden noe lettere enn for tre år siden.

Mexico

I følge en del makroøkonomiske indikatorer er et land som Mexico på rett vei. Inflasjonen er lavere enn på svært lenge (ca. 20 prosent årlig), økonomien er åpnere og kapital er på vei tilbake. Finansdepartementet i Mexico mener at det i fjor ble repatriert 5.5 milliarder dollar. Problemet er at politikken som føres for å oppnå dette øker skillelinjene mellom fattig og rik - i allfall på kort sikt. Prosesen er derfor ømfintlig, den kan lett reverseres. Dessuten er miljøproblemene økende. Like ved den amerikanske grensen - i maquiladora-sonen - er det i dag bygd 1800 fabrikker som sysselsetter en halv million arbeidere. Her eksisterer ikke mange miljømessige reguleringer - i praksis ingen (av betydning) som Mexico har råd til å betale. Den amerikanske ambassaden i Mexico har regnet ut at det vil koste ni milliarder dollar å rense opp i maquiladoraområdet. Mexico finansierer ikke dette alene.

forts. s. 9

Sosialøkonomenes Forening

Studentmedlemskap i Sosialøkonomenes Forening
eller studentabonnement på Sosialøkonomien

Studentmedlemskap i Sosialøkonomenes Forening koster kr. 225.- for 1992. Det samme koster et studentabonnement på tidsskriftet.

Medlemmene får tilbud på kurs - medlemsmøter - forsikringsordninger - generell informasjon om foreningens aktiviteter - medlemskap i studentgruppen i SF - kontaktmøter med arbeidslivet - Sosialøkonomien og annen informasjon hjem i egen postkasse.

Kontingenten fastsettes på SF's generalforsamling. Betalt bankgiro gjelder som medlemsbevis.

Foreningens tidsskrift SOSIALØKONOMEN er inkl. i studentmedlemskap. MEDLEMSKAPET GJELDER FOR ET KALENDERÅR AD GANGEN, OG LØPER TIL OPPSIGELSE FORELIGGER.

Til:
Sosialøkonomenes Forening
Storgt. 26, 0184 OSLO
Fax.: (02) 17 31 55
Tlf.: (02) 17 00 35

- Jeg ønsker studentabonnement på Sosialøkonomien
 Jeg ønsker studentmedlemskap i Sosialøkonomenes Forening

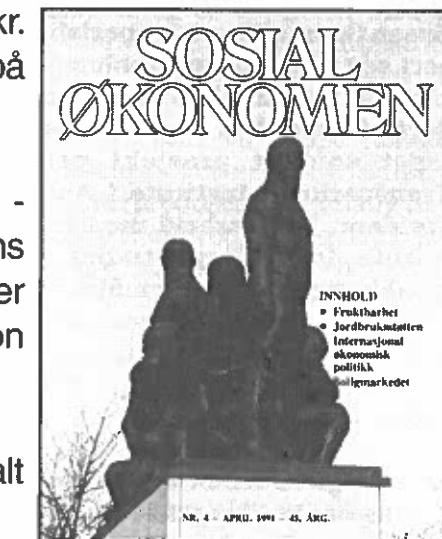
Fullt navn:

Nåværende privat adresse:

Født:

Studiesemester, år:

Utdanningssted:

Når rentene blir høye og kriza setter inn

Gjeldsbumerangen er tittelen på den siste boka til den amerikanske samfunnsforskeren Susan George. Hun har spesialisert seg på nord-sør problematikk, og har en rekke bøker om dette temaet bak seg. Boka er laget som et prosjekt ved Transnational Institute i Amsterdam, i samarbeid med Institute for Policy Studies i Washington D.C. Siktet er - som med flere av hennes tidligere bøker - å fremme en alternativ holdning til gjeld. Spesielt søker forfatteren å torpedere den regjerende etnosentriske utviklingsmodellen og Det Internasjonale Pengefondet og Verdensbankens såkalte strukturelle tilpasningspolitikk.

Tekst: Bjørn Gudbjørgsrød

Om boken:
Tittel: Gjeldsbumerangen
Forfatter: Susan George
Forlag: Cappelen
235 sider

Boka har også en mer ambisiøs målsetting: Å skape en allianse mellom "vanlige" mennesker i gjeldstynge land i den tredje verden og "vanlige" mennesker i kreditorland i nord. Stoffet er dermed forsøkt presentert i en lett-fattelig stil - ikke særlig akademisk i formen om man vil.

Tittelen henspeiler på at gjeldskrisa i sør slår tilbake mot nord. George forsøker å lokalisere en bumerang-effekt på seks områder: **Miljødeleggelse, narkotika, utgifter for skatteinntekterne i form av hjel til bankene, tapte arbeidsplasser og markeder, immigrasjon og konflikter/krig.** Bumerangene er i følge forfatteren kastet av bankene og myndig-

hetene i nord, samt av IMF og av Verdensbanken. Nå er de på vei tilbake, men det er ikke først og fremst de opprinnelige avsenderne som rammes.

Miljøet

Miljøproblemene er utvilsomt den bumerang-effekten som dokumenteres best. Det påpekes at da regningen for den enorme oppålingen på sytti og begynnelsen av åtti-tallet skulle betales, måtte stadig større mengder miljøressurser gjøres om til konstanter for at gjelden skulle kunne betjenes. Spesielt klar er dokumentasjonen i forhold til problemene med avskoging: Press for å øke eksport-inntektene stimulerer til økt myndigheter og banker i nord har kastet bumeranger lengre nok. Foto: Cappelen

Susan George mener myndigheter og banker i nord har kastet bumeranger lengre nok. Foto: Cappelen

bia som har delt ut over 180 millioner mål av det colombianske Amazonas til indianere fra over femti etniske grupper.

Andre bumeranger

Narkotikahandel er Latin-Amerikas eneste vellykkede flernasjonale viksomhet. Denne uttalenheten fra Alan Garcia (tidligere president i Peru) illustrerer et av de mange paradokse i forbindelse med gjeldsproblematikken: Nord vil ha lånene tilbakebetalt, men man aksepterer ikke at hardvaluta hentes fra et av de få mulige områdene.

Boka hevder at produksjon og handel med narkotika er blitt stimulert av gjelden: "I et land som Colombia gjør de narkotikabaserte inntektene det

mulig å tåle en stor gjeldsbyrde med mindre påkjenninger enn andre land i Latin-Amerika".

I USA er det regnet ut at illegal narkotika koster samfunnet rundt seksti milliarder dollar i året. Bumerang-effekten er med andre ord åpenbar.

Den tredje bumerangen er **hjelpen til bankene**. Boka argumenterer mot skattesystemet - det vil si bankenes skattefordeler - og mot måten avsetninger foretas på. Dokumentasjonen er mindre overbevisende her enn for de to første bumerangene. Dels fordi det er gjort få undersøkelser om temaet, slik at tallene dermed er noe usikre, og dels fordi de økonomiske sammenhengene som presenteres er overforenklet. Det finnes neppe noen potensiell allianse

mellan bankkunder i nord og fattige mennesker i sør - der man i fellesskap er tjent med at bankene i nord går konkurs.

Immigrasjon og krig

Fjerde bumeranger **tapte arbeidsplasser og markeder** i nord, som følge av gjeldskrisa i sør. Det påpekes for eksempel at amerikanske arbeidsplasser går tapt på grunn av redusert eksport til Latin-Amerika. Dette avsnittet preges av en litt vel enkel slagside mot privatisering generelt. Det synes som om forfatteren mener at privatisering alltid er et onde. Etter dette behandles **immigrasjon**. Her får boka problemer med å oppvise kvalitative eller kvantitative endringer før og etter gjeldskrisen utbruddet i 1982. Gjeld er utvilsomt en av faktorene som bidrar til flukten fra fattigdommen. Det er imidlertid viktig å understreke at langt flere variable må trekkes inn for å forklare immigrasjonen (dette gjelder selvfølgelig også de andre bumerangene).

Den sjette og siste bumerangen som omtales i boka er **krig og konflikt**. Denne bumerangen illustreres med Gulf-krigen. Det understrekkes at Irak skyldte store summer - mellom ti og tolv milliarder dollar til Kuwait - etter den åtte år lange krigen mot Iran. Det kan innvendes mot dette kapitlet at det lykkes bedre i å forklare sammenhengen fra krig til gjeld, enn andre veien.

Forenkling

Gjeldsbumerangen er for kategorisk i mange av sine resonneringer og konklusjoner. Forsøkene på å presse alle forklaringer inn i et bumerangs-mønster går ofte på bekostning av det faglige. Envariabel forklaringer benyttes for hyppig. Dessuten preges boka av en hang til å dra alle over en kam. Det heter for eksempel i bokas konklusjon at alle som arbeider med utviklingshjelp (i IMF, i Verdensbanken, i de enkelte lands regjeringer og i frivillige hjelpeorganisasjoner) er like lite fagfolk.

Gjeldslettelser

Den regjerende strategien for løsning - eller rettere sagt håndtering - av gjeldskrisen heter altså strukturell tilpasning. Gjeldslettelser forekommer i relativt liten grad. Mange peker på at gjeldslettelser eller sanering i stor omfang er en nødvendighet for å komme nærmere en løsning. Så vidt forskjellige økonomer som Harvard professoren Jefferey Sachs og Susan George mener begge det. Men, mens Jefferey Sachs hevder at problemene i et område som Latin-Amerika like mye skyldes svakt utviklet næringsliv og for lukkede økonomier,

Andre steder er forfatteren for lite nyansert, som der det hevdes at: "Like viktig er oppgaven med å gjøre noe med Bush-administrasjonens besettelse når det gjelder frihandel".

Et slikt krav vil neppe norske lakseoppdrettere, canadiske tømmerprodusenter, latinamerikanske kjøttprodusenter eller japanske bilprodusenter bare for å nevne noen - gi særlig støtte til. Sagt på en annen måte: Bush-administrasjonen er i svært mange sammenhenger mer proteksjonistiske enn frihandelsbesatte.

På den annen side er boka tematisk interessant. Det er viktig at problemstillingen av denne typen settes på dagsordenen. Det er nødvendig at globale maktforhold og strukturer drøftes. Med andre ord: Det er prisverdig at noen tar opp grunnleggende problemer som dette, i stedet for å bekymre seg for hvorvidt pesosen bør devalueres med tre eller sju prosent.

"Sandheden - Sandheden, om den saa skal føre til Helvede!"

Nynorsk offentlegheit

Om pengar

*"Pengar hev ikkje noko verd i seg sjølv. Du kann ikkje eta deim, ikkje drikka deim, ikkje klæda deg med deim. Du kunde hava lumma full av pengar, og svelta, tyrsta, fijosa i hel - um der ikkje var mat og drikka og klæda aa faa.
Pengar er langt ifraa det største gode; ikkje det næst største heller. Men dei er eit stort gode for den som brukar deim vitugt. For pengar kann ein faa alt, heiter det. Nei, ein kann ikkje det. Ein kann kjøpa seg mat, men ikkje mathug, drøpar, men ikkje helsa, mjuke sengjer, men ikkje svevn, lærdom, men ikkje vit, stas, men ikkje værleik, glans, men ikkje hyggje, moro, men ikkje gleda, kammeratar, men ikkje venskap, tenrar, men ikkje truskap, graae haar, men ikkje æra, rolege dagar, men ikkje fred. Skalet av alle ting kann ein faa for pengar. Men ikkje kjernen; den er ikkje for pengar fal."*

Frå Austliids "Lesebok for folkeskulen", 1903

Ja! Jürgen Habermas, offentlegheitsteori og Arne Garborg som "case study" - nokre innleiane ord og vendingar.

Au Morten Søberg

Ved Nordisk institutt ved Universitetet i Bergen vart forskingsprosjektet "Nynorsk litterær offentlegheit" sett i gang i 1983. Framveksten av det nynorske skriftlivet skulle granskast i høve offentlegheitsteorien åt den tyske sosialfilosofen Jürgen Habermas.

Førsteamanuensis Idar Stegane skrev boka som må reknast som hovudrapporten frå dette forskingsprosjektet. (Det nynorske skriftlivet. Nynorsk heimstaddiktning og den litterære institusjon. Det Norske Samlaget, 1987. Ring 02-687600 og ting frå lager!) Her står det mellom anna skrive at "offentlegheita (er) eit område eller ein sfære for kommunikasjon. Kommunikasjonen skjer som meiningsutveksling, samtale, basert på innslikt og fornuft og med det mål å koma fram til semje om den offentlege meinинг, public opinion. Offentleg meinинг heng saman med ord som publikum, publisitet og publisere."

Vidare: "Eit slikt resonnerande og diskuterande publikum er noko nytt i historia og ei fylge av overgangen til eit borgarleg kapitalistisk samfunn på 1700-talet. Tilgjenge til offentlegheita hadde prinsipielt alle borgarar ut frå Habermas; og borgarar var dei som hadde eigedom; borgarskapet var den nye klassen som vokste fram på bakgrunn av den nye typen produksjon i private verksemder. Når borgarane kom saman til diskusjon, var det som privatpersonar, dei drøfte spørsmål av felles interesse og såg seg ikkje som representantar for særinteresser."

Ho er svært så ideell, denne stutte og mykke forenkla framstillinga av den såkalla borgarleg offentlegheita. Stegane skriv at Habermas konstruerte modellen på offentlegheitsutviklinga i England, Frankrike og Tyskland. Han meiner at ei tilsvarande utvikling av eit borgarleg offentleg rom hende i Noreg kring midten av det førre hundreåret.

Noko av kjernen i det ovannemnde forskingsprosjektet var å sjå nærmare på dei tilkomande nynorskinteressene, og koss desse med kvart danna sin eigen sfære eller rom for samtale, motstand og samhandling.

Litteraturen spelte ei viktig rolle i denne nynorske kulturframvoksteren, og er sentral i det Stegane med fleire rekonstruerer som "den nynorske litterære ålmenta". Difor: Samtale om Arne Garborg. Lat oss skru på skrifta:

Garborg er ikkje lett å fange

- Aller først vil eg spørje: Den nynorske offentlegheita; kom ho til på "eige initiativ", eller var framvoksteren ei fylgje av å verte stengt ute frå det dansk-norske rommet?

- Til å byrje med må eg nok seie at utesettingstanken har mykje for seg, seier Idar Stegane.

- No var den borgarlege offentlegheita i prinsippet open. Det høyrer med til den klassiske oppfatninga. Det offentlege rommet skulle vera ålment tilgjengeleg; privatfolk var meint å stå likt i diskusjonen utan omsyn til rang og status. Dette prega, ja, gjennomsyra, sjølvforståinga åt den borgarlege ålmenta.

- Somtid var dette prinsippet røynleg og: Offentlegheita ved biskop Neumann i Bergen gjorde Ivar Aasen og landsmålet mogleg. Opplysningsideane var i opphavet eit 1700-talsfenomen og nært knytte til framvoksteren av den borgarlege offentlegheita.

- Men landsmålet sette denne offentlegheita på prøve ved å gå utover grensene til det som kunne godtakast som ålment. P.A. Munch hadde snakka om eit ny-gammalt norsk skriftspråk. Med Aasmund O. Vinje vart desse tankane sett ut i livet; i lag med Aasen presenterte han eit fullverdig og ikkje minst färleg alternativ.

- Landsmålet bar i sege ei rekke preborgarlege ytrings- og tenkjemåtar. Det var landsens, uhøvla og rått. Dette braut med den rådande hegelianske idealismen. Hegeliansk i tydinga forelda, bearbeidd. Jamfør Welhaven: Folketradisjonen måtte filtrerast og dynkast med romantikk før han kunne formidlast i kunsten.

- Stephen Walton har teke doktorgraden på Ivar Aasen (Farewell the Spirit Craven. Det Norske Samlaget, 1987. Endå eingong: Ring 02-687600 og bestill!). Walton meiner at Aasen mot slutten av 1850-åra skjøna at prosjektet hans ikkje ville vinne innpass hjå "borgerligheten"; overta hegemoniet i samfunnet. I 1859 tek Aasen i Dølen - Vinje sitt blad- til ords for å ha "Tuft nog til eit nytt Hus jamsides med de gamle". Med andre ord

konstituere eit mothegemoni, for å nytte eit marxistisk omgrep.

- Ja, den neumanske velviljen vart til monradsk illvilje og spjutodden motstand. Men! mot dette utvikla det seg eit eige resonnement. Dølen & Vinje var spjutspissen. Seinare kom Det Norske Samlaget. Garborg. Aasen skreiv dikt, omsette utanlandske forfattarar osb. Ein parentes: (Det fyrste mållaget, Vestmannalaget i Bergen, vart til og levde innanfor den rådande borgarlege offentlegheita. Det bergenske borgarskapet var på mange vis arkaisk i høve til det som gjekk føre seg i Kristiania.)

- Likefullt trur eg Aasen såg for seg den nye tufta innom rammene til det dansk-norske dominerande. Han gav ikkje opp vona om å verte akseptera, godteken. Alt no ser du at omgrep som ei alternativ nynorsk offenlegheit blir problematisk! Det er komplisert å setja den nynorske utviklinga på nokon formel. - Nå, ved sida av Aasen storma ei rekke radikale og unge målmenn vitterleg fram. Vinje høyrer også med her. Dei ynskte å provosere, ja, reise noko nytt i motsetnad til det rådande herskande beståande.

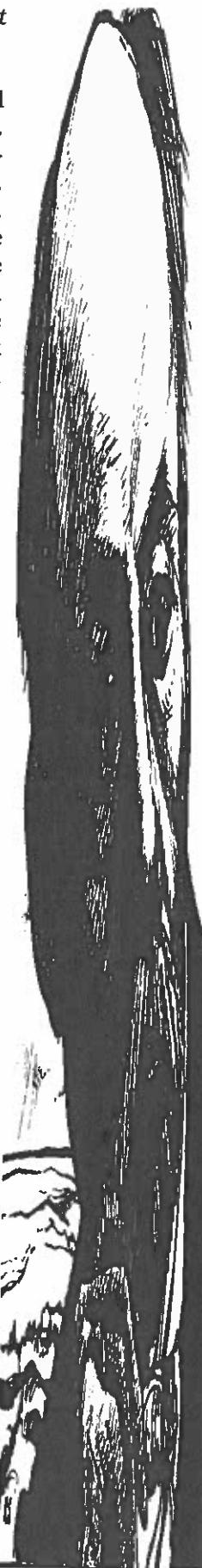
- Samstundes er den borgarlege ålmenta under forvandling, for å seja det med Habermas. Konfliktane i samfunnet kvesser seg til. Konsensus blir mesta utopisk.

- Dette syner seg konkret ved at vi får dei første politiske partia. Mange av dei unge målfolka knyter seg til den politiske radikalismen; Venstre - det som om litt fører fram til Staten, jarnstellingsvedtaket av 1885 og offentleg støtte. - Den borgarlege offentlegheita kløyver seg altså, kan ein trygt seja. Den venstre-radikale retninga flyt mykje godt over i den motkulturelle nynorske.

- Det er vel rett å hevde at Arne Garborg eit bel stod svært sentralt i både den venstre-radicale dansk-norske offentlegheita og i den gryande nynorske kultursfæren.

- Javisst, og innfallsporten var i både tilfella idealistisk. Garborg var ein svært vellukka bondestudent, må du hugse. Visst svalt han, men han var uhyre gaverik. Han byrja å skrive i det vi kan kalle ein idealistisk tradisjon - på dansk, om litteratur.

- Då Arne Garborg smått om senn snur seg mot målrørsla er den raude tråden i engasjementet framleis idealistisk, men no på vegner av den tradisjonen som skulle skapast. Den glitrande pamphletten "Den nynorske sprog-

og nationalitetsbevægelse" (1877) er til dømes gammaldags i synet på språk. Han gjer kjent ei organismeforståing av målspørsmålet som alt då byrja verte passé. Eller kan hende kan skreiv sånn for å verte skjøna og forstått?...

- Med dette verket tok han uansett eit sjumilssteg inn i det nynorske rommet. Avisa hans, "Fedraheimen", freista verte det samlande organet til målfolket - alt det Dølen ikkje vart. - Tidleg på 1880-talet vart derimot Fedraheimen og Venstre to sider av saka. Dei radikale målfolka samla seg under Sverdrup - som då var meir enn glad for å ha dei med seg.

- Også storleiken på det dåverande nynorske rommet gjorde det naturleg for Garborg å gå utover dette; skrive i Dagbladet osb. Det var beintfram ikkje stort nok for nynorske intellektuelle som Arne Garborg; han måtte ha meir plass. Det tilsa også at han "delte seg" mellom det nynorske og det radikale dansk-norske rommet.

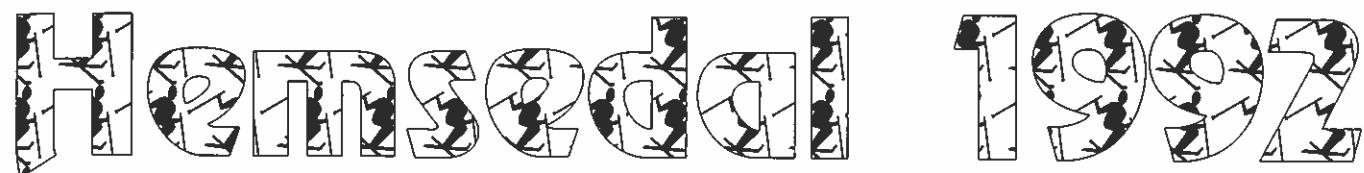
- Det nynorske rommet, ja: Garborg vart radikal, etter kvar fysiotrat og anti-kapitalist. Fritenkjar også. Koss går dette i hop med verdikonservatisme, religiøsitet og alt det derre der? Var ikkje Garborg meir i opposisjon til den nynorske offentlegheita enn lojal mot henne?

- Det skil seg kva tidsbolk vi talar om. Eg seier meg samd i at nynorskflokkene heile tida har vore lite einsarta; det har sprikt; dei har gått som ville dyr. Men fram mot 1905 hadde dei venstreorienterte mest å seja. Mortensson, Steinsvik. Ikkje minst Garborg. Typar som Elias Blix fanst også, men dei spelte ikkje same rolla.

- Likevel er ikkje Garborg lett å fange innom den venstre-radicale nynorskklanen heller. "Jeg er nok det som verre er," sa han om tilhøvet sitt til partiet Venstre. Nokoliknande kunne ha vore sagt om han og raddis-målroersla.

- Etter hundrearsskiftet vart han derimot dyrka fram som den ukåra kongen av målfolket. Samstundes fekk dei venstreorienterte mindre dei skulle ha sagt. Prestar og klokkarar tok plassen deira: Ansvarlegdom var viktig om landsmålet skulle inn i skular og kyrkjer, og det skulle det! Om radikalismen ikkje hadde mist noko av taket, hadde landsmålet aldri fått den

framhald s. 23

Nordmenn er født med ski på beina. Denne medfødte egenskapen, skaper et behov for å utføre forkjellige aktiviteter som har med ski å gjøre med jevne mellomrom. En del sosokere har også dette behovet, noe vår kjære studentforening, Frederik, innså for flere år siden. De arrangerer derfor tur til Hemsedal hvert år, nå sist i helgen 27.-29. februar. Som vanlig er Observator der det skjer, og her følger den utsendtes rapport.

Tekst: Stephan Granhaug

Foto: Harald Selte

Litt om alt

Hemsedal er et vintersportssted midt i hjertet av Norge. Sammen med ca. 100 andre anlegg her i landet, tar de hvert år sikte på å tilfredsstille nordmenns og en del andres trang til å stå på ski. Her er det forøvrig verdt å nevne at Hemsedal er ett av to slike anlegg her i landet som går med overskudd (px-c(x)>0). Hemsedal er primært et alpinsted. Årsaken til dette er å finne i at det er mye mer lukrativt å sende folk opp til toppen av et fjell, for deretter å sende dem ned igjen slik at de må betale for å komme opp igjen, enn det er å la dem bli på toppen. Alpinister bringer med andre ord større fortjeneste enn langrennfolk. Problemet er bare at nordmenn egentlig er født med langrennsski på beina. Disse egner seg dårlig til å stå fort nedover fra fjelltoppene med, slik at vi har måttet bytte dem ut med ski fra alpene. Der nede har de nemlig stått fort nedover fra fjelltoppene i en årekke.

Såkalte alpiniski skiller seg fra mer konvensjonelle ski, ved at de er store, tunge, dyre og raske. Og de blir stadig raskere, for da står alpinistene enda forttere ned og det blir mer penger i kassa. I lange tider så det faretruende ut for

Tor & Co

Den første dagen og litt til

Etter fire timers "koselig" busskjøring var vi i Hemsedal så tidlig fredag morgen at vi rakk å stå litt på ski, før vi ble innkvartert. Bakken var stor og fin, men det var litt mye is i de nedre deler av anlegget, i tillegg var det fullt av dansker på vinterferie, og de er definitivt ikke født med ski på beina. Kl. 15

åpnet after-ski på Stavkroa, og en god del stakk innom før de dro "hjem". Undertegnede hørte ikke til den gruppen, men benyttet sjansen til å få sitte på med en buss, tilhørende en flokk spidere, gratis ned til "byen". Spidere er alltid morsomme, som f.eks. da en rover (eller var det en elg?) spurte hvor vi kom fra, og vi fortalte at vi var fra Sosialøkonomisk Institutt. Senere fikk vi vite at vi var noen egoistiske "sosiolister" som ville av bussen.

Foruten alpinbakker, har Hemsedal flere innkvarteringssteder å by på, i tillegg til to butikker, et posthus og fire utesteder. Vi ble fordelt i to grupper, den ene bodde på Hemsedal Vertehus, mens den andre bodde på Hemsetunet. Leilighetene var fine begge steder, men det er urettferdig at de som bodde på Hemsetunet fikk egen badstu, mens vi på Vertehuset måtte snike oss inn på Skogstad Hotell. Som de glade, slitne "sosiolisterne" vi er, brøy vi oss ikke om bagateller og startet isteden nyttemaksimering av godene spaghetti (x₁) og alc. (x₂). Gode x₂ har den egenskapen at den har stigende grensenytte helt til et visst stadium. Når en har nådd dette forsvinner lysten på både x₁ og x₂, dermed er maksimal

nytte oppnådd. Ikke så rent få sosøkere kom til et slikt stadium etterhvert, så da klokka nærmest seg 12 var det på tide å gå på by'n. Hemsedal har en fast lysløype: Først starter man på Hemsedal Café, for deretter å bli fraktet med buss til Hemsen og Stavkroa. På første etappe av "Hemsedal by night" spilte "Dream Police" opp til dans på fredag. Ikke det helt store, så vi kom oss heller opp på Hemsen. Stavkroa har aldersgrense 14 år (egentlig 18, men som på de fleste utesteder er reell aldersgrense ca. 4 år under nominell, også i Hemsedal), i tillegg til rodeo for de innfødte hver kveld, så vi holdt oss unna. Eksempelvis kan nevnes en situasjon en bekjent kom opp i på Stavkroa forleden dag: Min venn står på dansegulvet. En gutt kommer bort og sier:
 - Jeg hører du har slengt dritt til dama mi!
 Min venn: -Neei...
 Den innfødte: -Jaså, så du sier at jeg juger?
 Min venn: -Neei...
 Den innfødte: -Jaså, så dama mi juger?
 Min venn: -Neei...
 Den innfødte: -Så jeg juger ikke, dama mi juger ikke, hvem er det som juger da?
 Min venn: -Eeehh...AAUU!

Med andre ord hersker det harde bud på Stavkroa.
 Vel inne på Hemsen fikk vi det ganske gøy etterhvert, særlig siden halvparten av gjestene var sosøkere. Her er det forøvrig på sin plass å nevne at enkelte sosøkere har blitt svært flinke til å danse i det siste, spesielt Knut på 2.sem. (han i telemarkgruppa), som imponerte stort. I tretiden dro de fleste på nachspiel på ymse steder, og enkelte startet konsum av gode x_1 , som var veldig godt akkurat da, mens andre fortsatte

Haakon Granheim som vant for beste hopp på telemark, den andre var Kei Yamamoto som ble beste japaner. Observator utsendte var raskt fremme og sikret seg intervju med seierherrene (begge fra 2.sem.).

Obs.: -Nå Haakon, hva var årsaken til at du gjorde det så bra i dag? Det var jo et helt utrolig hopp.

Haakon: -Raketter! Uten tvil. Hver gang jeg står overfor en utfordring skyter jeg opp en rakett, helst til over 10.000 kr. Når jeg så står nedover ser jeg etter raketten og resultatet er god høyde i svevet.

Obs.: -Men jeg så jo ingen rakett her i dag.

Haakon: -Nei, min venn Kei hadde ladet den med rosiner så den gikk av to meter over bakken. Men det gjør ikke noe, for jeg trodde den var der (peker mot himmelen), høyt opp i skyene. Obs.: -Takk til

forbruket av x_2 . Lørdag morgen var alle i fin form og gledet seg til dagens to begivenheter; slalom/telemarkrenn, og lunsj i bakken (som Fredrik spanderte). Rennet ble en stor overraskelse - vi fikk to førsteprisvinnere fra sosøk! Den ene var

deg Haakon, og lykke til videre. Kei, vår andre vinner, var forsvunnet i mellomtiden så vi rakk ikke en prat med ham. Premien Haakon vant var forresten et tandemhopp med paragliding.

Lørdag kveld utartet seg omtrent som fredag, med visse unntak. For det første ble en ny forening dannet av de som mislykkes fredag kveld. Foreningen fikk navnet GUD (gutter uten draget), med aspirantforeningen JESUS (jeg er sannsynligvis uten sjanser). GUD's motto er "komfort foran tilfeldig sex", noe som slo godt an i Mork's ministerium i disse AIDS tider. GUD arrangerte VUD (vorspiel uten damer) lørdag kveld, der svært mye morsomt skjedde. Åresmedlemmet Haakon ble bl.a. tildekket medalje for sitt gemmen med rakter. Det andre morsomme som skjedde lørdag var et vorspiel på Hemsetunet der mer eller mindre hver eneste sosøker i Hemsedal (ca. 100 stk.) var samlet på 60 kvadratmeter.

Hjemreisen.

Etter å ha pakket og vasket leilighetene, var vi klare for en siste tur i bakken. Forholdene i bakken var vesentlig bedre enn fredag og lørdag, og ga oss en god avslutning på en forrykende tur. Ser man bort i fra svært ukomfortable busser og for små varmvannsbeholder i leilighetene, fungerte organiseringen prikkfritt. Bussen hjem foregikk i kolonnekjøring, men de fleste klarte seg fint. Noen spilte kort, mens andre benyttet anledningen til å bli kjent med --. Vel hjemme satt de fleste igjen med mange gode minner og nye venner, et godt bidrag til å øke trivselen på selve studiet. Og alle var enige om at det hadde vært en fin tur.

La de fattige få det surt - de tjener så lite!

Lawrence Summers, sjefsøkonom i Verdensbanken, sendte i desember et internt memorandum til enkelte av sine kolleger. Memorandumet har skapt bølger internt i banken - samt et og annet plask utenfor. I februar havnet det på trykk i tidsskriftet The Economist. Observator gjengir her et oversatt utdrag fra det relativt brutale skrivet:

"Mellan oss sagt, burde ikke Verdensbanken oppmuntre til mer migrasjon av forurensende industri til u-land? Jeg kan tenke meg tre grunner for dette.

1. Beregning av kostnadene ved helseskadelig forurensning avhenger av tapt inntekt på grunn av svekket helse og økt dødelighet. Ut i fra et slikt synspunkt bør helseskadelig forurensning foregå i det landet som har lavest kostnader, som vil være landet med lavest lønninger.

Jeg mener den økonomiske logikken bak dumping av giftig avfall i land med lave lønninger er uangripelig. Dette bør vi ta konsekvensen av.

2. Kostnadene ved forurensning er ikke-lineære fordi den initiale økningen (fra et tilnærmet nullpunkt) i forurensning sannsynligvis har svært lave kostnader. Jeg har alltid ment at underbefolka(!) land i Afrika er svært under-forurenede (sic); deres luftkvalitet er sannsynligvis ineffektiv lav sammenliknet med Los Angeles eller Mexico City. Bare det sørgetigefaktum at så mye forurensning er generert av industrier som ikke kan flytte (transport, el-produksjon etc.), og at transportkostnadene ved flytting av avfallsprodukter er så høye, hindrer en verdensomfattende velferdsøkende handel med luft-forurensning og avfall.

3. Etterspørselen etter rent miljø

for estetiske og helsemessige grunner har sannsynligvis meget høy inntekts elastisitet.

Bekymringen over en forurensing som skaper en million-tedels endring i oddsene for å få prostata-kreft vil være mye høyere i et land der folk overlever slik at de kan få prostata-kreft, enn i et land der dødeligheten for barn under fem år er tohundre per tusen.

I tillegg dreier mye av bekymringen over industri-utslipp seg om synlig forringelse. Disse utslippene kan ha svært liten direkte helsevirking. Det er opplagt at handel med produkter som synliggjør bekymringen ved estetisk forurensning kan være velferdsøkende. Mens produksjon er mobil, er konsum av frisk luft ikke mulig å handle med.

Problemet med argumentene mot alle disse forslagene om mer forurensning i u-land (rettigheter til visse varer, moralske grunner, sosiale bekymringer, manglende markeder etc.) kan snus rundt og brukes mer eller mindre effektivt mot hvert eneste Verdensbank-

tiltak for liberalisering."

Det hører med til historien at The Economist proklamerer at det ut fra en økonomisk synsvinkel er vanskelig å motsi Herr Summers' synspunkter.

For vår egen del vil vi heller peke på at fundamentalisme – ikke minst i forhold til økonomisk teori – sjeldent er av det gode. Det er lenge siden vi har observert et mer graverende eksempel på nettopp det.

Fleire sitater neste side...

-sagt, hørt og lest

Poet, retoriker og kommunist Georg Johannessen er portrettintervjuet i Dagens Næringsliv - her forteller han:

"Mens Carl I. Hagen argumenterer for hvorfor markedsliberalisme er best, tar Dagens Næringsliv det for gitt at så er tilfelle. Det betyr at argumentet er blitt til fortelling."

Vi tar det for gitt at Johannessen snart presenterer de gode argumentene for kommunisme - slik at historien om diktaturenes sammenbrudd i Øst-Europa ikke behøver å fortelles.

Noen av konklusjonene fra en undersøkelse foretatt av to danske statsvitere er nylig gjengitt i avisens Information. Der heter det blant annet:

"Når vore broderfolk i Norge og Sverige etter all sandsynlighet melder sig ind i EF, bliver det med en langt mere positiv instilling end danskernes. Danskerne føler sig ikke særligt europæiske og har ingen samhørighetsfølelse over for resten af EF's europæere."

Med vår kjennskap til den snusspisende Medel og den nittennullfem-befengte Ola, må vi si vi tviler.

I motsetning til danskene, mener Frank Bjerkholt - på kronikkplass i Aftenposten - å vite at:

"Etter alt å dømme vil også Norge gli inn i EF, men baklengs, uten glede og uten visjon, nærmest

"fordi alle andre gjør det." Jada, jada - det er ingen tvil om at man har andre ting å drive med på Snåsa, i Trysil, i Lom og så videre enn å være visjonær. Det overlater man til Bjerkholt og hans naboen på Oslo Vest.

Debatten om vekst vs. vern har blåst kraftig opp i det siste. Trygve Haavelmo og Stein Hansen skriver i Sosialøkonomien:

"Rask vekst og gunstig utvikling etter konvensjonelle mål, kombinert med stadig flere mennesker på jorden pluss høy befolkningsstetthet, kan resultere i en meny med meget få og kostbare valgmuligheter for fremtidig utvikling."

Stein B. Hauglid betakker seg for dette matkortet på kronikkplass i Dagens Næringsliv:

"Dersom vi skulle fordele godene jevnt over hele verden, ville vi i Norge måtte akseptere en levestandard litt over det innbyggerne i Gabon, Trinidad eller Surinam har. Hermod Skånlunds forslag om åtte prosent lønnsnedslag blir for ingenting å regne. Vi måtte ned i levestandard med 80 prosent."

Nå er ikke vi et øyeblim i tvil om at Skånlund i neste års tale vil rette opp trykkfeilen fra i år. Alle som kjenner hans moderasjonsinnslag vet at det stod 80 og ikke 8 i årets tale.

Enkelte mener fortsatt at det er knall med sosialdemokrati. Her følger et par av den senere tids gullkorn fra den kanten:

Thorbjørn Jagland klør seg i hodet, og roper i skogen:
"Når staten har tøyd seg til sin yttergrense og arbeidsledigheten likevel øker, hva betyr det?"

LO-sekretær Sigve Brekke uttaler til partiorganet:

"Det sentrale apparatet i LO og fagforbundene kan halveres uten at noen vil merke noe som helst."

Tør vi føye til: Hva betyr det?

Bare for å antyde hvilke sitater vi sparer dere for fra Youngstorget, slipper vi til Arne Strand - redaktør i Arbeiderbladet:

"Før i tiden var det et mål i seg selv å få familiemedlemmer engasjert i samme parti."

Så det så!

Hallvard Bakke har redigert bok om arbeidsledigheten. Der finner vi bidrag fra flere kjente sosialøkonomer. Dagbladet melder i den forbindelse på lederplass:

"Motkonjunkturpolitikk er et belastet begrep i norsk debatt. Likevel er det akkurat det forfatterne anbefaler. Vi finner den samme hjelpestøtende sosialøkonomiske debatten i andre land med stor ledighet."

Hører du Steinar Strøm - hjelpestøt!

En av Oslos utallige platepratere la nylig for dagen et imponerende økonomisk innsyn:

"Essensen i Adam Smiths teori er markedets usynlige bånd som binder markedene sammen." Vi bøyer oss i usynlig beundring!

— grunnfag sos.øk. på mat.nat.

I vår har det matematisk naturvitenskapelige fakultet opprettet en ny studieretning kalt Matematikk og Økonomi. Resultatet er tre nye kurs: MØ-101, MØ-102 og MØ-103. Mens MØ-101-studentene følger undervisning i makro sammen med grunnfagsstudentene er innholdet i MØ-102 og MØ-103 radikalt forskjellig fra hva en sosialøkonomistudent erfarer på grunnfag. De tre MØ-kursene gir sammen med MA-106 fritak fra sosialøkonomi grunnfag.

Tekst og foto: Harald Selte

Initiativtakere til studiet er Kjell Arne Brekke (SSB) i samarbeid med Atle Seierstad (Sosialøkonomisk Institutt) og Bernt Øksendal (Matematisk Institutt).

Forsker Kjell Arne Brekke som er foreleser i faget påpeker tre årsaker til at studieretningen ble startet: For det første er det innen økonomisk forskning behov for økonomer som kjenner det matematiske begrepsapparat godt (f.eks bevisførsel). For det andre vil behovet for realister med økonomikunnskaper øke etterhvert som flere realister får lederskillinger i arbeidslivet. For det tredje er det et mål å rekruttere flere matematikere til sosialøkonomi. Under planleggingen av kursene var man oppmerksom på at lignende studieretninger er planlagt eller startet blant annet i Stockholm, København, Aarhus og Bergen.

Høyt nivå

Nivået ligger høyt i MØ-102 og MØ-103 kursene. - Selv om innholdet rent formalistisk ligger nær det man kommer inn på i mikro A kurset, forventes det ikke at MØ-

sor Atle Seierstad. - Selv om man oppnår visse fordeler senere fordi man har høyere matematikk-kunnskaper oppveies det av den intuisjon man går glipp av og at man ser lite til anvendelser av økonomien. Han peker også på at semesteremnet i matematikk skal opprustes med mer undervisning i lineær algebra og differensialligninger. Dermed blir MØ-studentenes eventuelle forsprang i matematikk redusert.

Kjell Arne Brekke er foreleser i MØ-102, "mikroøkonomi"

Ullevål — en studie i dårlig saksbehandling

I de senere åra har SV-fakultetet mottatt en større strøm av nye studenter enn de er i stand til å takle. Selve fakultetsbygningen er egentlig ment å romme maks 3000 mennesker, men huser i dag omtrent 7000. Som de fleste vel har merket, er situasjonen mildest talt kaotisk. Vi står og går i kø, og ved brannøvelsene må folk vente i opptil en halvtime før de i det hele tatt når utgangsdøra. Utrolig nok ser det ut til at plassmangelen har begynt å opppta fakultetsledelsen. De har endelig innsett at noen må ut av SV bygningen. Skarsindig observasjon!

Tekst: Ingrid Dieset

Foto: Espen Froyn og Harald Selte

Da hovedfagsstudentene på Statsvitenskap kom tilbake til Blindern etter jul, ble de møtt med beskjeden om å flytte pikkkaket sitt ned i andre etasje. Lesesalsplassene deres skulle frigjøres til kontorer. Omtrent samtidig skrev Universitas at grunn- og mellomfagsstudenter antagelig kom til å måtte flytte til Ullevål. Vel vitende om at nyheten var lite populær, ventet ledelsen i det lengste med å informere nærmere om saken. Og "i det lengste", det er lang tid det. Saken har ligget innhyllt i tåke fra første stund. De høye herrer i ledelsen er lite villige til å lette på sløret, og la oss få innblikk i hvilke beslutninger som blir tatt på kammerset.

Forkastet

Observator tok kontakt med Ragnhild Balsvik, studentrepresentant i fakultetsstyret- og råd. Vi ba henne fortelle oss hva som egentlig har skjedd hittil i Ullevål saken.

– Saken var først oppe til orientering i November. Allerede da markerte studentrepresentantene sin motstand. 19. desember kom sa-

ken opp på nytt. Denne gangen ble det vedtatt at det skulle jobbes videre med den. Igjen stemte studentene mot. Først etter jul begynte ståheien. Universitas hadde

Ragnhild Balsvik

noen sure oppslag der de hengte ut Dekanus Tore Hansen som syndebukk. Videre satte studentutvalget i gang en underskriftskampanje mot å flytte grunn- og mellomfagsstudentene. Like etterpå tok Universitetsdirektøren

affære og foreslo å flytte hele psykologisk institutt. Forslaget ble stemplet som for dyrt og forkastet. Det endelige vedtaket sier bare at studenter skal flyttes. Det heter det seg at flyttingen skal baseres på frivillighet, men så lenge noe av seminarundervisningen blir lagt til Ullevål, må noen være der. Det blir opp til hvert enkelt institutt å bestemme hvilken del av undervisningen som er mest hensiktsmessig å legge dit.

Informasjonsmangel

Observator ymter frempå om dårlig informasjon.

– Jeg er enig i at studentene har fått alt for lite informasjon. En fattig trøst kan være at instituttene har visst like lite. Tatt i betrakning at det endelige vedtaket lå på bordet for over en måned siden, er det for slapt at situasjonen ennå er såpass uklar. Hvorfor ble ikke andre alternativer vurdert?

– Vel, de ansatte som sitter i fakultetsrådet var lite interessert i å utrede forslaget fra studentutvalget om å flytte et annet institutt. Og som kjent går makt-

konstellasjonen i deres favor. Grunnen til den lunkne interesse var nok frykten for at flyttingen ville tatt tid og følgelig gått ut over forskning og undervisning. Til slutt spør vi Ragnhild om hennes personlige mening om å splitte opp et fagmiljø på denne måten. – Jeg skal ikke legge skjul på at det er uheldig. Flyttingen vil nok redusere nye studenters mulighet til å oppnå kontakt med studenter på høyere nivå. På den annen side, kan det tenkes at det blir et bedre miljø innad i den gruppen som havner på Ullevål. La oss bare håpe at det positive kan overveie noen av de negative sidene med flyttingen.

Sos.øk. til Ullevål?

Dekanus Tore Hansen uttaler seg ikke til Aftenposten engang, så håpet om en kommentar fra den kanten er nok fåfengt. I stedet kontaktet vi ut Tone Lund, kontorsjef på sosialøkonomisk institutt. Muntre til sinns, og skråsikre på å finne et lys i tunnellen, vandret vi med freidig mot til hennes kontor. For er det noen som vet noe på instituttet, så er det henne.

– Vi vet dessverre svært lite, sier hun og ser en smule oppgitt ut. Det eneste instituttet har fått beskjed om er å vurdere hvilken del av undervisningen vår som kan legges til Ullevål. Fakultetet har på en måte kastet ballen over til instituttene, men så lenge vi ikke har flere retningslinjer å gå etter, står vi rådville. Vi har svært liten lyst til å beordre noen av våre studenter og forelesere bort herfra, så forløpig ligger vi lavt i terrenget. Men dersom resultatet blir at noen sos.øk. studenter må flytte, så lover vi å legge forholdene til

rette som best vi kan. Vi har allerede gått ut og spurtt studentene hva de synes om undervisningsøkter på fire timer i strekk slik at lesesiden blir sammenhengende. De fleste stiller seg positive til dette. Det ser også ut til at Universitetet sentralt akter å gjøre forholdene så attraktive som mulig. De har lovet PC-stue, bibliotek og kantine til 100 personer. Det paradoxale er at det planlegges en økning på skarve 90 lesesalsplasser. Og det monner sannelig ikke mye, sier Tone Lund med et skjevt smil.

Tone Lund

Befolkningsvekst og arbeidsledighet.

Men økningen i antall studenter kom vel ikke som noen stor overraskelse. Hvorfor har ingenting blitt gjort før?

– Demografisk kunne vi kanskje forutsett bølgen, men hvem kunne gjette at vi ville få arbeidsløsheten?! Ingen drømte om en så stor eksplosjon. Bare siden 1985 har antall studenter på sosialøkonomi fordoblet seg. Dessverre kan ikke antall bygninger og ansatte reguleres i takt med behovet. Jeg skal

likevel innrømme at problemet har vokst seg alt for stort. Ved forrige brannøvelse tok det hele 45 minutter å tømme bygget. Innen den tid hadde nok vi i de øverste etasjene vært ferdige for lenge siden. Vi får prøve å holde ut til 1993. Da flytter forhåpentligvis Psykologi ned til den nåværende Odontologibygningen og Pedagogikk blir å finne i det nye rammebygget på nedre Blindern. Inntil da må vi bare innse at plassmangelen er en realitet vi må forholde oss til.

Ingen godbiter

Hva er så den videre slagplanen? – Vivurderer forskjellige løsninger i nært samarbeid med fagutvalget og studentrepresentantene i styret og råd, men forløpig har vi ingen konstruktive forslag som utpeker seg som de minst negative. Hadde vi enda fått noen fristende godbiter som for eksempel faste lesesalsplasser uten å miste de vi har fra før, så kunne vi ha vurdert å flytte 2.avdeling. Men uten faste plasser blir det uaktuelt å flytte studenter som har kommet såpass langt. Nei, noen fullgod løsning finnes ikke, sier Tone Lund til slutt.

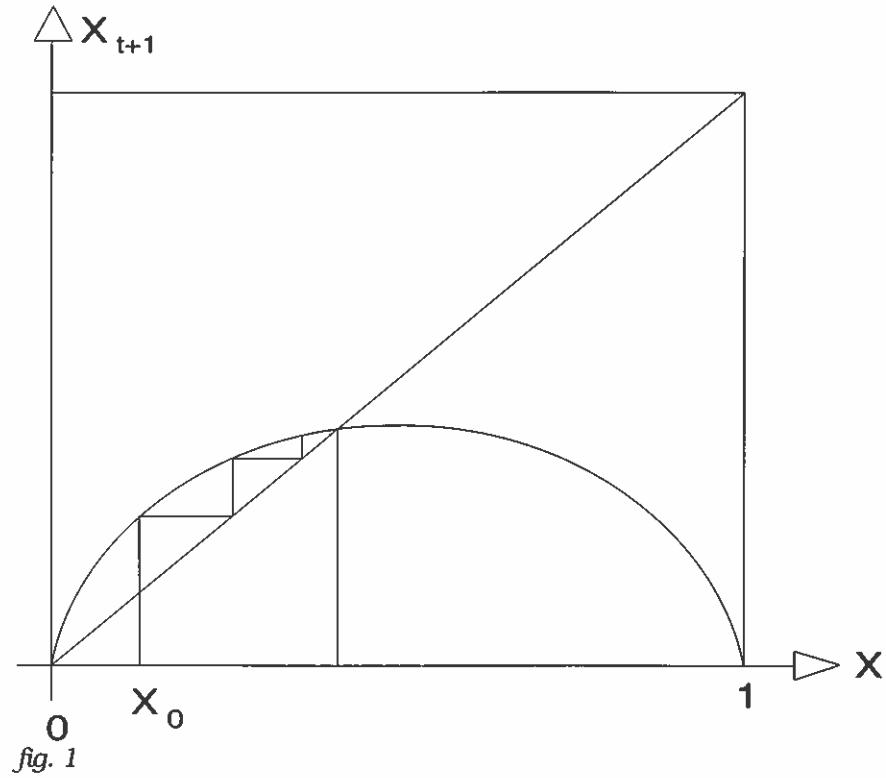
Følg med, følg med

Vel kjære leser, vi får smøre oss med tålmodighet og vente på neste utspill fra fakultetsledelsen. Kanskje følger fortsettelsen i neste nummer av Observator – til høsten. Med forbehold om at vi vet noe mere da, vel og merke.

Observator kommer i de nærmeste numrene til å presentere aktuelle hovedoppgaver. Her følger Knut Godagers redegjørelse for emnet kaosteori:

Kaosteori og økonomi

Kaosteori er et studie av indre svingninger i et ikke-lineært likningssystem. Dette innenfor en fulldeterminert modell i tid, hvor man under visse betingelser kan få en så sammensatt utvikling at den ikke er prediktabel.

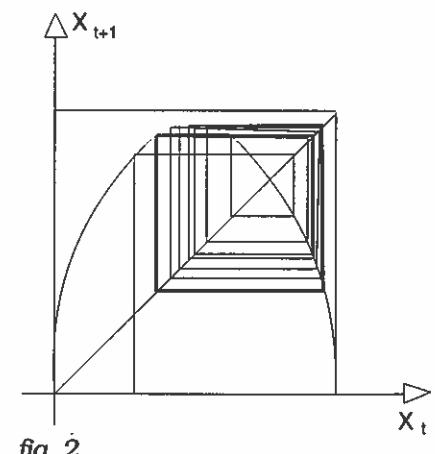

I denne sammenhengen betyr ikke kaos at man ikke har noen sammenhenger eller at noe har falt sammen. Tvert i mot betyr det at man har en underliggende matematisk sammenheng som *tilsynelatende* er tilfeldig. Navnet kaosteori er derfor egentlig lite heldig, men som så mange andre steder er det vanskelig å forandre dette når det først har blitt slik.

Kaosteoriens er basert på et ganske tungt matematisk fundament. Det trengs derfor en ganske stor innsikt i matematikk hvis man skal gå inn i teoriens indre. For økonomenes del ligger dette imidlertid på to plan. På den ene siden

mien foreløpig er relativt ny. Etter at den kom fram i fysisk og matematisk sammenheng ble den nesten umiddelbart tatt opp i økonomien som en interessant teori. At dette gikk så fort har preget noe av debatten rundt teorien. Mange ledende økonomer har forøvrig gitt sitt bidrag til teorien.

Kaosteoriens er en form for tidsserieanalyse. Dette er i seg selv et meget stort tema i økonomien. Grunnen til dette er naturlig nok fordi økonomer generelt

ønsker å bruke dagens data-materiale til å si noe om fremtiden. Det som kaosteoriens bringer nytt inn i dette systemet er at den i sin ytterste konsekvens sier at det kan være ytterst vanskelig å forutsi noe som helst på sikt. I det store og hele er vi økonomer vant til å se verden som lineær. Dette stemmer lite med virkeligheten i samfunnet og man ønsker da å finne bedre tilpassede likninger. Disse kalles med et samlenavn

trenger man matematiske kunnskaper utover det vanlige for å jobbe med emnets utvikling. På den andre siden vil grafiske framstillinger og Sydsæters bøker i matematisk analyse være nok for å se nytten av teorien i økonomien.

Grunnlaget ble lagt på 80-tallet slik at denne grenen av økono-

for ikke-lineære. Kaosteoriens baserer seg på ikke-lineære likninger. Konsekvensene av dette kan bli at man kan få både stabile, ustabile og kaotiske utviklinger i tid. Det store problemet er at man ikke sikkert vet når man får hva. Dette fordi forholdet både er avhengig av hvilken funksjonsform man velger og hvilket startpunkt man har. Sett i forhold til virkeligheten i samfunnet får man også det problemet at den funksjonsformen man velger seg til å analysere forholdet ikke vil bli helt eksakt. Det er det som generelt er

bestanden avta fordi konkurransen om næring og plass gjør seg gjeldende. Er det da slik at tilveksten av bestanden er tilstrekkelig høy nok, så vil man kunne få en kaotisk utvikling i bestanden over tid. Det å fiske i en slik bestand kan derfor gi uventede resultater m.h.p. hvilken bestand man egentlig har.

Nå er det imidlertid slik at flere andre forhold også påvirker fiskebestanden, f.eks. været og algeangrep, slik at man ikke uten videre kan bestemme om utviklingen er kaotisk eller ikke. En annen ting er at fiskebestandene i stor grad har karakter av å være relativt stabil, slik at kaos her ikke er sannsynlig, uten at dette forandrer på den teoretiske betrakningen. Figurene viser også flere andre sider ved denne teorien. Man er f.eks. henvist til å foreta denne type tester v.h.a. datamaskin. Å regne ut dette for hånd ville vært bortimot umulig.

Nå har det vist seg at det kan være vanskelig å bruke teorien utover det teoretiske plan, i allfall slik som teorien er utviklet i dag. Dette kommer av at man kun kjenner hvordan systemet oppfører seg over tid og ikke den bakenforliggende funksjonen som genererer forholdet. Dessuten spiller også tilfeldighetene inn i tillegg. Man trenger derfor data i store mengder (over 1000 stk.), og disse må være av en slik karakter at de er lite påvirket av tilfeldighetene. Ellers vil ikke sammenhengen komme tydelig nok frem. På det teoretiske området er allikevel teorien så interessant at det er all mulig grunn til å studere den videre. Det vil derfor ganske sikkert være et emne som kommer mer fram og blir bedre kjent også i Norge etter hvert.

Knut Godager

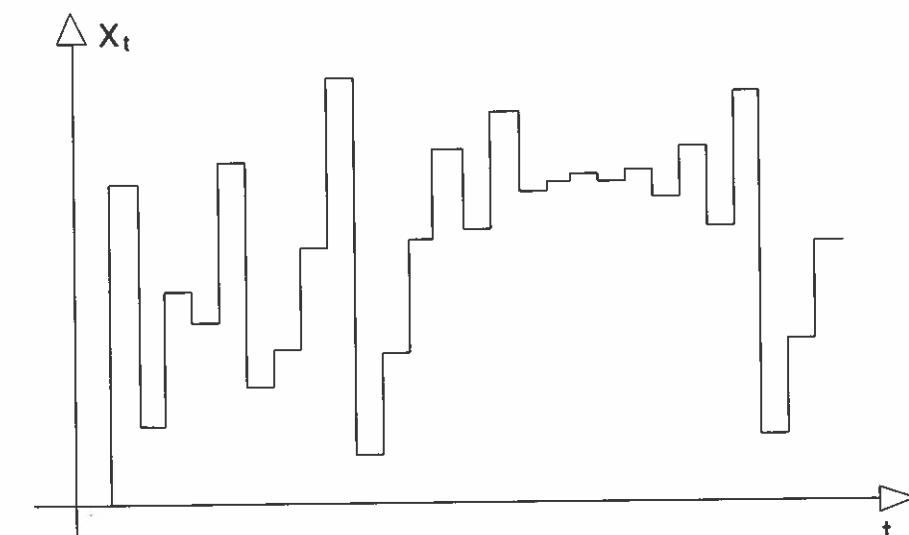

fig. 3

forskellen på teori og praksis. La meg se nærmere på det teoretiske forholdet at man kan få en meget komplisert utvikling i tid selv om modellen ikke har noen som helst påvirkning utenfra. Denne prosessen kalles for iterasjon. Svingningene er helt og holdent styrt av den matematiske sammenhengen. Man kan bruke et diagram hvor man setter tidspunkt t på x-aksen og tidspunkt t+1 på y-aksen. De to etterfølgende tidsperiodene ses da i forhold til hverandre. Gjør man dette med alle tidsperiodene man ser på, kan dette brukes til å vise hva som skjer når modellen utvikler seg i tid. Det vil være et en-til-en forhold når utviklingen i tid er stabil, og det vil gi en 45-graders

høyden på toppen ytterligere skjer det underliggende at man kan komme inn i en kaotisk (se fig. 2 og 3) løsning hvor det er helt umulig å si hvor X_t vil befinner seg bare etter noen få itereringer. Denne kaotiske løsningen vil se ut som om den er helt tilfeldig selv om den er generert av en helt fast matematiske sammenheng.

La meg vise et eksempel. Hvis man sier at X_t er en fornybar ressurs som fisk, så vil utviklingen over tid i fiskestammen kunne vises i en slik modell. Tilveksten av fisk følger en klokkeform fordi den har godt med næringsgrunnlag når bestanden er liten. Det er ingen kamp om maten. Når så bestanden vokser vil veksten i

Det handler om selvtillit

Jentegruppa på sos.øk. arrangerte 21. og 22. februar seminar i tale- og debatteknikk. Første post var en forelesning om hersketeknikker. Så gikk turen til en hytte i marka, hvor resten av seminaret ble avholdt. Det viste seg å bli faglig, sosialt og fysisk veldig utfordrende!

Tekst: Ine Bjørndal

Foto: Elisabeth Angell

Berit Åsholdt et engasjerende foredrag om hersketeknikk på Blinderen. For det hun har skrevet om herketeknikker, har hun i Danmark fått en æresdoktorgrad. I Norge har hun ikke engang fått støtte til å gi ut heftet om hersketeknikker. Hun var glad for invitasjonen fra Jentegruppa, og hun syntes det var godt å se at det igjen er aktivitet i jentegrupper. Det har vært stille en alt for lang stund. Gjennom foredraget fikk vi nok av overbevisende eksempler på at det er nødvendig å gjøre

hva du gjør så er det galt, og "påføring av skyld og skam". I tillegg til de fem hovedgruppene kan vi nevne to til: "objektgjøring", pornografi er her et eksempel, og "trusler om vold". Disse teknikkene benyttes selvstølgelig av både kvinner og menn mot kvinner og menn, men Berit Ås kom naturlig nok med eksempler der menn bruker disse mot kvinner, bl.a. noen slående eksempler fra politikken på 70-tallet.

Språk og kjønn

Språket brukes til å herske med. Et eksempel er å forvanske det ved bruk av fagterminologi. De som ikke er klar over dette, føler seg dumme. Språket er vår sosiale virkelighet, ubevisst påvirker det våre tanker og handlinger. Så lenge det finnes mange flere nedsettende ord til beskrivelse av

Alle deltakerne samlet foran peisen.

jenter mer bevisst på likestilling, selv i våre dager! Hersketeknikker kan hovedsaklig deles inn i fem grupper: "usynliggjøring", dvs. å overse, overhøre m.m., "latterliggjøring", "tilbakeholdelse av informasjon", "Damn if you do, and damn if you don't", dvs. at samme

serie språk og kjønn.

Jente på tur aldri sur!

Vi hadde oppmøte i vestbylen klokken atten, ikke så lenge etter var vi klare til avgang. I samlet tropp satte vi kursen for Gaustad, hvor vi tok banen opp til Frogner-seteren. "Livet er fullt av utfordringer", sa Elisabeth og satt sjøbein for å holde seg stående. Vel av banen, var det til å smøre ski. Påsken kommer veldig sent i år, så vi ble enige om å holde oss til julesfargene. Det ble smurt med noe lilla og noe rødt, nærmere bestemt "Lilla Spesial". Smurningen fungerte ganske bra for undertegnede, men to fall bortforklares med lugging. Blant resten av følget var det også en del knall og fall, men om skylden her kan legges på smurningen er jeg ikke så sikker på! Omgivelsene var forøvrig ypperlige med flotte spor og snø på trærne, riktig idyllisk. Etter en drøy kilometer nådde vi Tryvannsstua, og da var det tid for en pause. Veskeinntaket bestod av kaffe, te, kakao med krem og x antall liter med vann. Så la vi ut på den hardeste etappen. Klokken enogtjue nærmest vi oss nok målet, men ingen var helt sikre på hvor det var. Undertegnede hadde vært på odontologistudentenes hytte en gang før, så da det dukket opp en brunbeiset tømmerhytte, insisterte jeg på at det måtte være den. Dette ble ikke avkreftet før alle hadde kravlet seg opp den

bratte bakken til hytta, tatt av seg skiene og satt disse pent opp til veggen. Nøkkelen passet ikke! Samtalen som hadde dreid seg om hvor deilig det skulle bli å komme inn og hvor godt det skulle bli med mat, tok brått slutt. Etter nok en halvtimes leting, fant vi den riktige hytta. Samtalemøtet ble igjen hvile, varme og mat. Å fyre opp ovn og peis er ikke enkelt med svære fuktige kubber. Etter en del trøbbel, var det et lyft hode som kom på at det sikkert var en øks i vedskjulet, og med den kunne vi sikkert gjøre kubbene litt mindre. Sammen med fliser så fint spikket av Elisabeth, hun må ha gått i speider, og tannlegestudentenes sanghester fikk vi fyr i både ovn og peis. Etter en skikkelig porsjon gryterett med ris satte vi oss foran peisen og skravlet til det var tid for å finne seg en seng.

De fleste valgte å legge seg i den nå oppvarmede stuua, mens de med sovepose a la "Tyin Elite" (eller kanskje de rett og slett var dumme) våget seg opp i en av fellessengene i andre etasje. Lørdag morgen våknet vi i anständig tid, bare en time etter programmet. Etter frokost holdt Elisabeth et foredrag om tale- og debattteknikk. Deretter hadde vi en "flippe"-debatt. Temaet var arbeidsledighet, og alle fikk hver sin rolle som representant for LO og NAF, arbeidsledig sosialøkonom, sosialkurator med mer. Kristin hadde f.eks. et svare strev som debattleder med å klubbe ned Hilde, som hadde fått rollen som fremskrittspartipolitiker. I den rollen kom hun med noen forslag som ville fått håret til å reise seg på Carl Ivar, selv om han hadde

Klare for hjemturen

brukt "ultra strong hold". Vi tok oss tid til tomatsuppe med nudler før vi gikk løs på siste post på programmet. Her holdt hver av deltakerne et tre minutters foredrag om et selvvalgt emne. Etterpå fikk vi kritikk på fremføringen.

Hjemturen bød på minst like store utfordringer som oppoverturen. Vi tenkte vi skulle ta en kortere vei hjem, nemlig veien ned til Ullevålseter og Sognsvann, men der var det bare isholke. Men også dette ble taklet med friskt mot.

Konklusjonen er at vi har hatt det sosialt "kjempes" og faglig nyttig. Vi takker Elisabeth Angell for innsatsen! Og alle var enige om at vi hadde vært på tur!

frå s. 12

denne utviklinga vart Garborg òg "rundare" i kantane. Bjørnson sa spottande at han hadde reist gjennom livet med rundreisebillett. Det får stå på hans rekning, men Garborg kom ikkje unna kristendommen. Attende til Jæren drog han òg.

– Uansett hadde den nynorske ålmenta plass for Garborg no. Målfolket trong ein av Garborg sitt kaliber til å sitja og skrive heile dagen. Stadig fleire tidsskrift skulle fyllast, avis "Den 17de Mai" var å lesa, og rørla i det heile hadde vind i segla. Garborg vert meir og meir ein nynorskfigur på denne tida; han lèt seg bruke og er til slutt integrert i eit større, endra og meir moderat nynorsk rom enn berre nokre tiår før..

– No stod han òg med eit solid bein planta i den, om du vil, intellektuelle europeiske offentlegheita. Han hadde lesarar på og valfarta støtt til Kontinentet - samstundes som han fylgde med i og formidla tankar derifrå til heimepublikumnet. Men det dansk-norske rommet hadde han stengd døra til?

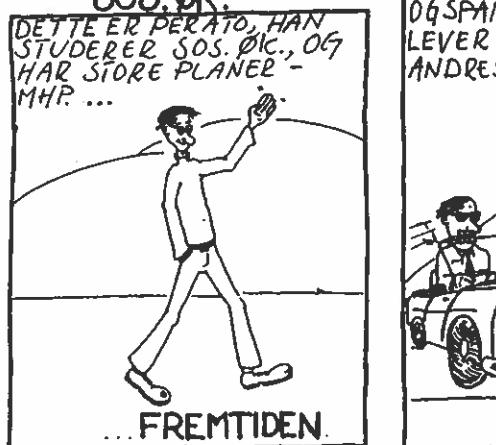

– Kring hundreårsskiftet var Arne Garborg ein nynorsk europear. Han las Nietzsche og Tolstoj, han var ein kjend naturalist i fleire store europeiske land. Det er rett. Eg meiner at han no hadde vorte intellektuelt overlegen det som skjedde i riksmåloffentlegheita; storoksen Bjørnson, Hamsun som låg og "prædikerte" osb. – alt dette verka lätteleg på Garborg. Han studerte dei store tankane i samtida, omsette frå gresk og sanskrit; dreiv med folkeopplysning på høgt plan.

– Det provinsielle og overflatiske ved det riksmålske/borgerlige Kristiania heva han seg over. Han fungerte uavhengig av det.

– Vegen frå Noreg til Europa og attende gjekk utanom Norge. Overført til i dag ville han ha slutta å skrive i Weekend-Dagbladet, knapt nok vore i NRK, men kanskje skrive mot-offentleg i organ som Dag og Tid.

Per Ato - DEN NYE HELTEN PÅ SOS. ØK.

Observator for 45 år siden

I Observators forgjenger Stimulator fantes det engang en spalte med navnet: "Økonomisk lyrikk". Dette nummerets "Observator for 45 år siden" vier all sin oppmerksomhet til denne desverre nedlagte spalte. For fremtiden skulle det jo ikke være umulig å prøve et opplivingsforsøk... Ballen er herved spilt over på de dikterspirene som befinner seg på instituttet.

Dette med elastisiteter har sikkert forfulgt mange vordende sosialøkonomer i drømme, her er et om Engels og Slutsky...

Fra nr. 2, 3. årgang 1949 finner vi dette om kjøpekraften.

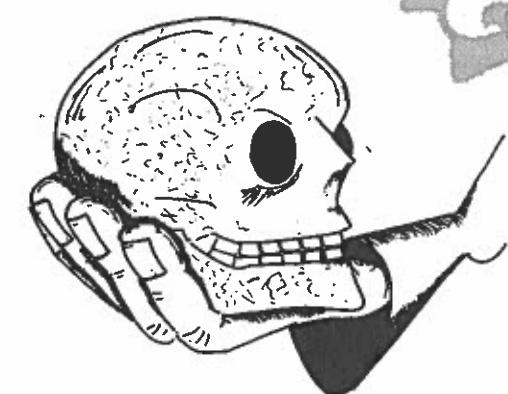
Kjøpekraftsparitetslimeric

$$E_{ik} + e_{ik} = \varepsilon_{ik}$$

The Engel elasticity med fotskrift: i multiplisert med en koeffisient som er gode nr. k's budsjettprosent pluss e_{ik} som alle vet er den ordinære etterspørselsetasiteten, gir som resultat Slutskyelastisiteten som er indifferenskonstant. Stimulator nr. 3, 1. årgang 1947

A professor whose brain is a rarity,
Expounds the exchanges with clarity;
Of his doctrine the flower
Is that Purchasing Power
Is the only true basis of Parity.

Expounds: forklare, legge ut
Parity: likhet

Dengang da Sos. øk. holdt til i Fredriksgt. 3 ble det i 1947 avholdt 90-års jubileum til studiegården. Følgende ble sunget ved pølsefesten i september 1947 (utdrag).

Kantate

til studiegården i Fredriksgt 3 ved 90-års jubileet.

To derive, or not
to derive. That's
the question...

Andreas - 92

Heldig jeg ble økonom,
her er hus og her er have,
lesesal, kolokvierom,
ja, jeg faller rent i stave.
I den store sal jeg tror
skal de lærde vismenn tale,
jeg skal høre hvært et ord
ide høye lyse sale.
Heldig! Heldig! Heldig jeg ble økonom!
(Kor av nye studenter til tonene av: "Hellig er studentens kall")

Undervisningskomiteen på sos. øk.

Undervisningskomiteen er antakeligvis det utvalget på Sosialøkonomisk Institutt som er mest ukjent for den jevne student. Dette skyldes derimot ikke at komiteen har vært uvirksom eller at deres arbeid ikke har ført til nevneverdige resultater. Heller skyldes det at komiteen er forholdsvis nyopprettet, og at den fungerer litt på siden av de andre organene på instituttet. Men dette er selvfølgelig ingen grunn til at komiteen skal fortsette å være ukjent.

Undervisningskomiteen ble formelt opprettet høsten -90. Intensjonen bak opprettelsen var spesielt å bedre kommunikasjonen mellom instituttet og studentene, samt å få denne kommunikasjonen ned på et mer uformelt plan enn gjennom instituttstyret og instituttrådet. Komiteen har derfor ingen formell beslutningsmyndighet, men står fritt til å diskutere alle mulige saker som angår de ansatte og studentene og å fremme saker for de beslutende organene på instituttet.

Undervisningskomiteen består av i alt seks medlemmer, hvorav tre er vitenskapelig ansatt, og tre er studenter. Komiteen arbeider for tiden også med andre tiltak for å bedre denne typen undervisning. Videre har matematikkundervisningen på instituttet blitt diskutert, og mulige tiltak for å bedre studentenes kunnskaper på dette området har blitt foreslatt. Blant annet er det nå på trappene å gi tilbud om sommerkurs i matematikk. Dette er altså noen av sakene komiteen har beskjæftiget seg med. Men komiteen stiller seg også åpen for å diskutere problemer av mer praktisk art. For eksempel ble de nye persiennene utvendig på fakultetet montert opp på bakrullen av en henvendelse fra undervisningskomiteen. Dette har løst problemet med en ekstemt varm lesesal i 12. etasje.

Til nå har komiteen særlig arbeidet med tiltak som kan bidra til å bedre undervisningen på instituttet: Det er blant annet sendt brev til alle forelere med henstilling om å bruke standardisert notasjon og sålik notasjon som mulig på grunn- og mellomfag. Komiteen har oppfordret alle forelesere til å utarbeide forelesningsplaner som også inneholder pensumhenvisninger. Som et bidrag til å bedre seminarundersvishingen har komiteen foreslått at alle seminarlederne skal få tilbud om pedagogisk opplæ-

ring. Pedagogisk institutt er nå på grunnlag av dette i ferd med å utarbeide et innføringskurs i pedagogikk for seminarledere på sos. øk. Komiteen arbeider for tiden også med andre tiltak for å bedre denne typen undervisning. Videre har matematikkundervisningen på instituttet blitt diskutert, og mulige tiltak for å bedre studentenes kunnskaper på dette området har blitt foreslatt. Blant annet er det nå på trappene å gi tilbud om sommerkurs i matematikk. Dette er altså noen av sakene komiteen har beskjæftiget seg med. Men komiteen stiller seg også åpen for å diskutere problemer av mer praktisk art. For eksempel ble de nye persiennene utvendig på fakultetet montert opp på bakrullen av en henvendelse fra undervisningskomiteen. Dette har løst problemet med en ekstemt varm lesesal i 12. etasje.

Har du noen saker du mener egner seg for undervisningskomiteen kan du gjøre en henvendelse til fagutvalget som vil formidle denne videre.

Knut Godager og Jon Reiersen.

Kontaktutvalget

Kontaktutvalget på Sos.øk. har som oppgave å være bindeledd mellom studentene på de tre første semestrene og instituttet. Utvalget består av studenter fra grunnfag og mellomfag, og to representanter fra fagutvalget. Hvis det er noe du er misfornøyd med når det gjelder undervisningen eller har positive erfaringer, kan du ta kontakt med kontaktutvalgets representanter på ditt semester.

Vi vil forsøke å løse de problemene som oppstår. Dette semesteret har vi følgende medlemmer i kontaktutvalget:

- 1. sem.: Lena Keskitalo
Lone Semmingsen
- 2.sem.: Lene Hoff
Kamran Janjua
- 3.sem.: Arne Kloster

Vi ønsker flere medlemmer, så hvis du har lyst til å være med i kontaktutvalget kan du henvende deg til:

Henrik Cenar plass nr. 750
Lise Tesaker plass nr. 730

Studietur

Fagutvalget vil ta initiativ til en studietur til London School of Economics i januar 1993.

Vi vil sette i gang planleggingen etter vårens eksamener. Interesserte kan melde seg på fagutvalgskontoret i åpningstidene.

P.S. Ingen hjelp - ingen tur.

Kristin Stevik
Fagutvalget

Sosialøkonomi grunnfag - anvendt økonomi

Namn: Morten Søberg
Karakter: 1,7

Oppgave 1

- a) Definer sentrale mål for fødslar, fruktbarheit og dødelegheit.

Omgrepsavklaring til å byrje med: På nynorsk er "fruktbarhet" frævleik eller føding, og "dødelighet" døyng.

Fødslar

- i) F = talet på levande fødde ungar gjennom eit år.
- ii) Spedbarnsdøyng = daude under 1 år pr. 1000 levande fødde. "Infant mortality rate" på engelsk.
- iii) Fødde etter barnets nummer - fødselsrekkefølgje; kva plass i syskenflokk ein unge har.

Frævleik

Medan fekunditet er eit omgrep for biologisk mogleg frævleik, skal vi nytte omgrepet i høve faktisk føding.

- ii) Den summariske frævleksraten; $f = (F/N) \times 1000$
 F = talet på levande fødde barn gjennom eit år, medan N står for middelfolkemengd.

- ii) Den aldersavhengige frævleksraten:

$$f_x = \frac{F}{K_x} \times 1000$$

F = talet på levande ungar fødde av kvinner i alder x , medan K_x er kvinneleg middelfolkemengd i alder x .

- iii) Samla frævleikstal:

$$SFT = \sum_{x=15}^{49} f_x$$

Talet på ungar ei tenkt kvinne kjem til å gje liv til om ho føder i samsvar med observerte aldersavhengige frævleksratar, og lever den fødedyktige perioden.

- iv) Brutto reproduksjonstal:

$$BRT = \sum_{x=15}^{49} f_x^p$$

Talet på jentungar ei kvinne vil føde, gjeve at ho føder i samsvar med dei observerte aldersavhengige

frævleksratane gjennom eit kalenderår, og at ho lever ut den fødedyktige perioden. p er såleis å rekne som "sannsyn" for at barnet vert jente".

- v) Netto reproduksjonstal:

$$NRT = \sum_{x=15}^{49} f_x^p \cdot \frac{L_x}{L_0}$$

Dette er det same som BRT, men med ein viktig skilnad: L_x/L_0 . Det er eit uttrykk for overlevingssannsyn; sjanse for at "vår" kvinne lever opp til x år.

Døyng

(Ordet høyst så dystert ut!)

- i) D - talet på daude gjennom eit år.
- ii) Den summariske dødsraten; $d = (D/N) \times 1000$
 D er definert ovanfor her. N er meint å vera middelfolkemengd.
- iii) Den aldersavhengige dødsraten; $d_x = (D_x/N_x) \times 1000$

D_x er talet på menneske som dør gjennom eit år og har oppnådd alder x . N_x er middelfolkemengda ved alderen x .

- b) Drøft korleis folkemengda i eit land kan framskrivast.

Semantisk drøfting: Ei framskriving er pr. definisjon ei projisering inn i framtida med utgangspunkt i gjevne definerte storleikar. Ei framskriving skil seg såleis frå ein prognose. Ein prognose kan i prinsippet vera anslag på ei utviklingsbane. Sannsyn (sannsynlighet) for at slike ting kan skje, vil måtte takast omsyn til ved prognostisering. Ei framskriving berre ekstrapolerer framover i tid, medan ein prognose meir spår om kva som vil skje.

Ei framskriving av ei folkemengd må difor ta utgangspunkt i talet for føding, døyng samt inn- og utvandringar. Ein kan i prinsippet ha ulike sett med verdiar for dei demografiske framskrivingsane. Såleis får ein ulike projiseringar av folkemengdutviklinga. Ei folkemengdframskriving i Statistisk årbok 1991 (Tabel 21. Framskrevet folkemengde) føreset til dømes same frævleik som i 1989 og nettoinnflytting på 5000 pr. år. Det gjev ei projisert befolkning i Noreg i 2050

på 4,656 millionar. Dette er gjeve føresetnadene. Desse kan altså endrast, i teorien uavhengig av sannsynet for kva som kjem til å skje.

Det er sjølv sagt at framskrivingar av folkemengder er vanskelege å gjennomføre utan breitt og sikkert tilgjenge til befolkningsstatistikk.

Oppgåve 2

a) Gjer greie for grunnleggjande samanhengar mellom økonomisk aktivitet og naturmiljøet.

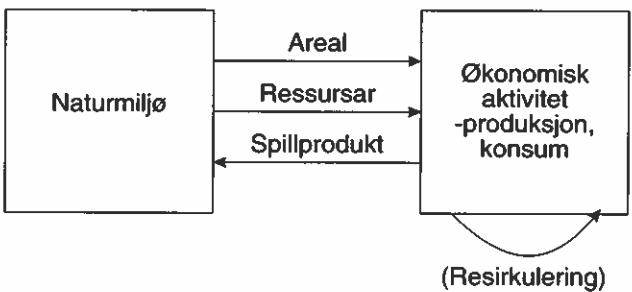
Avklaring av omgrep:

Med økonomisk aktivitet skjønar vi i fyrste rekjkje produksjon og konsum av varer og tenester av ymse slag.

Med naturmiljø meiner vi vassdrag, havområde, luftrom og landareal.

For å visualisere den vidare utgreininga tek han som skriv til med å setja opp den såkalla materialbalansen:

Figur 2.1

Vi ser at naturen syt for "inputs" til den økonomiske verksemda. I litteraturen vert dei ressursane o.l. naturen bidreg med gjerne kalla ekstraherings- og rekreasjonstenester. Med ekstraheringstenester tenkjer vi først og fremst på handfaste ressursar som olje, mineral og så vidare. Rekreasjonstenester kan på si side gjevest ei meir "platonsk" tyding; areal for turgåing til dømes; kvilelundar og vidder.

Noko av avfallet som økonomisk aktivitet fører med seg vert resirkulert; nyttu omatt.

Anna vert ført tilbake som spillprodukt. Med spillprodukt meiner vi på nynorsk ureinande avfall. Spillprodukt finst i desse formene:

- i) Materielle: - Fast form
- Flytande form
- Gass

- ii) Energi: - Varme
- Støy
- Stråling

I det naturen tek mot dei økonomisk-aktivitet-genererte spillproduktta, seier vi at den yt renovasjonstenester. Dersom bruk av desse tenestene (utslepp av spillprodukt) reduserer kvaliteten og kantiteten på ekstraherings- og/eller rekreasjonstenestene, har vi ureining i økonomisk forstand. Då er den frie renovasjonskapasiteten overskriden, som det heiter.

Desse samanhengane vert gjerne modellerte i tre ulike relasjoner:

- Relasjonar som syner samband mellom økonomiske aktivitet og utslepp av spillprodukt (jfr. krysslaupsanalyse).
- Relasjonar som syner samanhengen mellom naturmiljø og utslepp; dose-respons-relasjonar.
- Velferdsfunksjonar (til dømes av Bergson-typen ("social welfare-functions")) som freistar uttrykkje korleis menneske vurderer/avvegar naturmiljø og økonomisk aktivitet.

b) Gje eit opplegg til ein analyse av kva det vil seie at forureiningsproblema er løyste. Kva vermekiddel kan vera aktuelle for å oppnå ei slik løysing?

Einfelt miljøøkonomisk modell (statisk modell):

Symbol

- Z^0 - gjeve primært utslepp, kg
- Z - faktisk utslepp som når resipientar, kg
- P - kostnader ved reinseing av utslepp, kr
- D - skade på naturmiljøet som følge av utslepp, kr

Relasjonar

- (1) $P = P(Z)$, $P' < 0$, $P'' > 0$
- (2) $D = D(Z)$, $D' > 0$, $D'' > 0$

Forklaring av relasjonane

(1) er eit uttrykk for kostnader ved reinseing. Reinseing treng ikkje her berre å vera modifisering av utslepp/utslepp til andre resipientar. Det kan også i prinsippet vera redusert produksjon o.l. Vi føreset derimot at det skjer effisient!

Den fyrstederiverte er negativ. Det vi har tenkt er at det er billigare å redusere ei marginal eining ved høgt utslepp enn ved lite.

(2) er eit uttrykk for dei samfunnsmessige kostnadene ved utslepp. Dei er antatt å vera sterkt stigande med aukande ureining.

Determinering/målformulering

Vi har tre endogene variablar mellom to innbyrdes uavhengige likningar. Dette gjevest oss ein fridomsgrad. Den skal vi "bruke" til å oppfylle målet med analysen;

minimere skade- og reinsekostnadene. På det viset får vi best nytte av naturen sine tenester.

Rett på sak:

$$(3) \text{ Min}_Z [D(Z) + P(Z)]$$

Vi finn 1. ordensvilkåret ved å setja den fyrstederiverte lik null:

$$(4) D'(Z) + P'(Z) = 0 \Leftrightarrow D'(Z) = -P'(Z)$$

Kva finn vi? Jo, den marginale skadekostnaden skal vera lik talverdien på marginal reinsekostnad. Ja, sett at marginal skadekostnad var større enn $|P'(Z)|$. Då ville det vera mogleg å gjennomføre ei paretobetring; marginal nedgang i skadekostnad ville vera større enn den marginale auken i reinsekostnaden. Og motsett: Viss $|P'(Z)|$ var større enn $D'(Z)$, ville det vera samfunnsøkonomisk optimalt med høgare utslepp, sidan skaden av ein marginalauke i utslepp då ville vera mindre enn å reinse det.

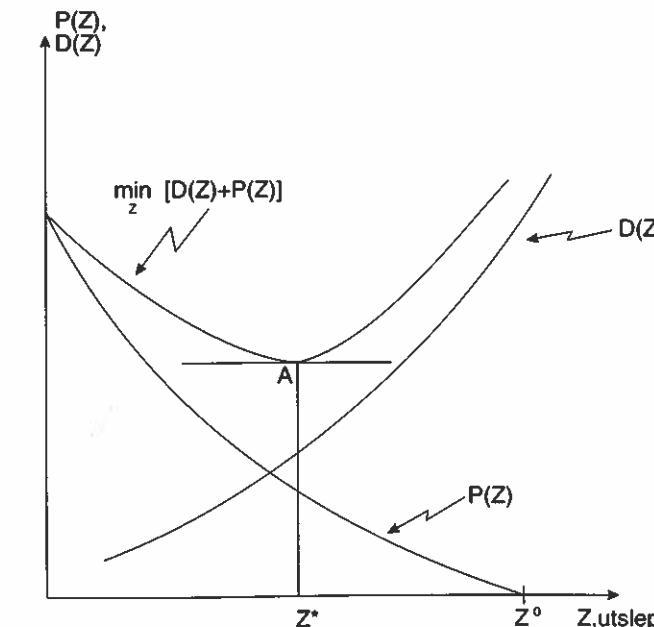
2. ordensvilkår for minimum:

$$(5) D''(Z) + P''(Z) > 0$$

Tidlegare i oppgåva har vi postulert at både $D''(Z)$ og $P''(Z)$ er større enn 0. (5) er difor oppfylt.

No er det på tide å syne dette grafisk:

Figur 2.2

Vi ser at tangenten i punktet A er vassrett. Det tyder at dei samla skade- og reinsekostnadene her når eit minimum, og at optimalt utslepp såleis er gjeve ved Z^* .

I og med dette kan ein seie vi har funne utslippsnivået som løyser ureiningsproblema. Men vi har då framleis utslepp? Ja, men gjeve føresetnadene våre om $P(Z)$ og $D(Z)$ og forma på grafane, vil det vera optimalt å sleppe ut Z^* .

Kva vermekiddel kan vera aktuelle for å oppnå ei slik løysing? Vi skal sjå nærmare på bruk av avgifter samt forhandlingar (Coase-teoremet).

Avgifter

Ålment: Føremonen med avgifter er at dei gjev aktørane skuv til å betre teknikk; påskunde omstillingar; Motivasjonsfaktoren. Informasjonsbehovet sett frå ein sentral planleggjar si side er langt mindre enn ved til dømes forbod og påbod.

Vi føreset at vi skal sjå tilpassinga frå synstaden å ei bedrift. Avgifta er ei stykkavgift, og avgiftsgrunnlaget er utsleppsmengda Z^* . Utfordringa å bedrifa vert då å minimere avgiftsutgifter og reinsekostnader.

$$(6) \text{ Min}_Z [Zt + P(Z)]$$

1. ordensvilkåret gjev oss

$$(7) t + P'(Z) = 0 \Leftrightarrow t = -P'(Z)$$

Ein skal m.a.o. tilpasse seg slik at avgifta er lik absoluttverdien av den marginale reinsekostnaden. Frå før veit vi at $P'(Z) > 0$. Andreordensvilkåret

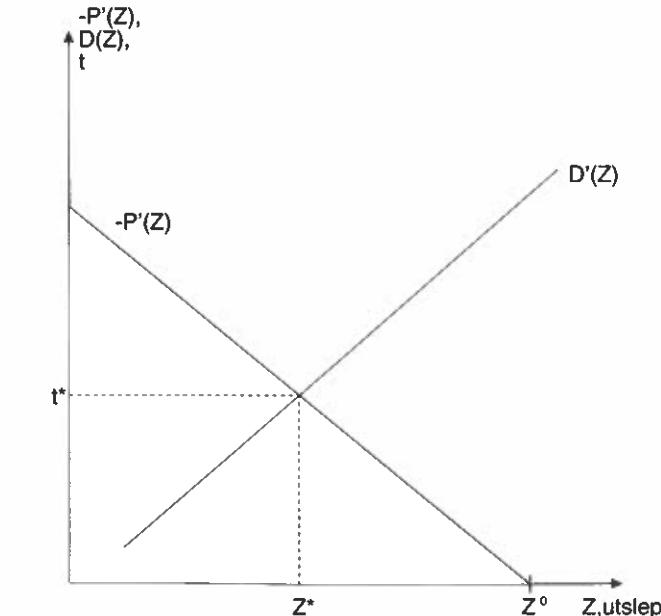
$$(8) P''(Z) > 0$$

er dermed oppfylt.

I drøftinga ovanfor fann vi at optimalt utslepp er gjeve ved $|P'(Z)| = D'(Z)$. I og med (7) veit vi då at Z^* kan realiserast ved å setja avgifta t lik $D'(Z) = |P'(Z)|$.

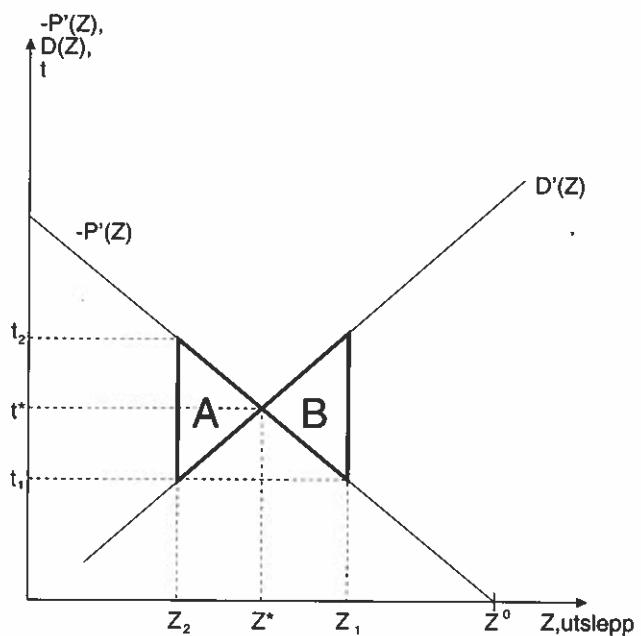
Grafisk framstilt:

Figur 2.3

Kva om avgifta vert sett anten høgare eller lågare enn t^* ? I eit diagram ser vi lett at det første vil leie til lægre reinsing enn det optimale. For låg avgift vil på si side føre til for mykje reinsing:

Figur 2.4

For høg avgift: $t_2 > t^* \Rightarrow$ for mykje reinsing, $Z_2 < Z^*$. Samfunnsøkonomisk tap: A

For låg avgift: $t_1 < t^* \Rightarrow$ for lite reinsing, $Z_1 > Z^*$. Samfunnsøkonomisk tap: B

Tingingar

Amerikanaren Ronald Coase fekk i haust Nobelpriisen i økonomi. Han skreiv tidleg på 1960-talet ein artikkel som tek opp problem knytte til eksterne effektar, til dømes ureining frå utslepp.

Utgangspunktet er at problema er klårt lokalt avgrensa, at forhandlingar er kostnadsfrie og eigedomstilhøva eksplisitte og tvillause.

Då, hevdar Coase, vil partane sjølv forhandle seg fram til optimal løysing på problemet.

Lat oss sjå på eit døme:

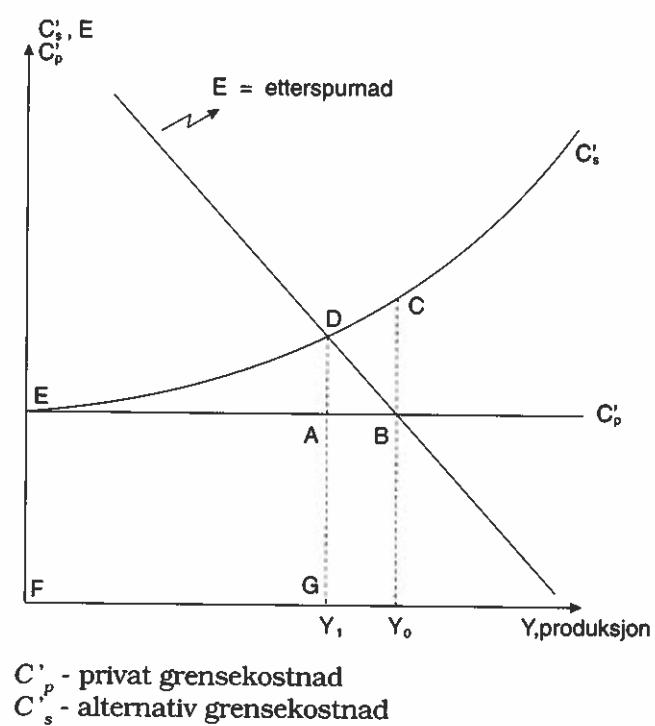
To bedrifter, X og Y, ligg attmed ei elv. Y slepp ut ureining i elva, og X, som ligg lenger ned, vert påverka negativt av dette.

Kva vil så skje?

Dersom Y eig elva, har elva ein alternativkostnad for Y: Det X er viljig til å betala Y for å redusere produksjonen og dermed utsleppa i elva.

Vi føreset perfekt prisdiskriminering (eliminerer konsumentoverskot) og konstante grensekostnader i

Y sin produksjon:
Figur 2.5

Y sin produksjon er i utgangspunktet Y_0 . Dersom han senkar produksjonen til Y_1 , vil X vera viljig til å betala opp til ABCD for det; kostnaden for X ved at Y produserer Y_0 og ikkje Y_1 . Y vil tapa ABD i profit ved å senke produksjonen, som er mindre enn ABCD. Difor vil partane forhandle seg fram til ei overføring frå X som er større eller lik ABD og mindre eller lik ABCD. Produksjonen vil søkkje, utsleppa likeins, og optimalitet verte oppnådd.

Motsett: Om X eig elva, vil Y betala X FGDE for å produsere Y_1 . For større produksjon vil Y måtte betala meir til X enn det han får pr. produsert eining frå forbrukarane.

Summa summarum: Partane vil koma overeins gjennom friviljuge forhandlingar, og allokering av ressursane vil i teorien vere optimal. Dette er meint å skje uavhengig av styresmaktene. Forhandlingar mellom partane kan difor hevdast å vera eit verkemiddel for å løyse (til dømes) forureiningsproblem.

Oppgåve 3.

a) Drøft korleis prisen på elektrisitet bør setjast på kort sikt i Noreg.

Manglande teknologi og moglegskap for kraftoverføring gjorde det tidlegare meiningsfullt å sjå på elektrisitetsressursar som ein del av den lokale infrastrukturen. No har dette endra seg. Det er gjengs å

tala om elektrisitet som ei vare. Såleis vert det påkrevjande å drøfte prissetjing.

I mange tilfelle er dei variable korttidskostnadene i kraftproduksjonen tilnærma lik null. Uansett er det ein føresetnad at prisen må setjast slik at kraftsalsinntektene dekkjer desse.

i) Lik pris for alle brukarar

I ordskiftet vert det stundom hevdat at prisen skal vera lik for alle brukarar, referert kraftstasjonsvegg. Denne prisen skal korrigeraast for overførings- og distribusjonskostnader, brukstidsskilnader og skilnader i leveringstryggleik. (Desse korrekjonane kan tolkast som ei "homogenisering" av vara elektrisitet.) Kva er grunngjevinga? Vel, det er eit poeng at ved lik pris vil brukarane tilpasse seg såleis at grensenytten av ei eining meir kraft på marginalen er lik hjå alle. Det vil sei at det ikkje finst rom for omfordelingsvinstar; andre allokeringer som gjev somme større "nytte" utan at andre får det "verre". Ein plar tala om at pareto-betingar ikkje er moglege. Difor vil ein ha samfunnsøkonomisk optimalitet.

ii) Klåreringspris; tilbod = etterspurnad

Kraft er ei vare som ikkje kan lagrast, anna enn latent i magasin. Samstundes er det ei samfunnsøkonomisk mål å gjera seg nytte av den produksjonskapasiteten som ligg føre.

Dette resulterer i argument for at prisen må setjast slik at tilboden av kraft er lik etterspurnaden etter henne. Såleis unngår ein "rasjonering" samstundes som kapasiteten vert utnytta.

Gjeld så dette ubetinga? Etterspurnaden etter elektrisitet er gjerne høgare vinterstid enn om sommaren her til lands. Dette kan trekke i retning av ein høgare pris om sommaren enn den som gjev full utnytting av kapasiteten. På det viset kan ein fylle opp magasina og stå klår til å stetta vinterbehovet. Ein slik praksis vil vera betinga av nedbørs mengdene gjennom året: Mykje regn og overfylte magasin kan gjera det samfunnsøkonomisk optimalt å utnytte kapasiteten fullt ut også om sommaren.

iii) I investeringsmessig jamvekt: Pris lik langtidsgrensekostnad. Gjeve at punkta i) og ii) er oppfylte, og gjeve ein investeringsmessig jamvektssituasjon i heile kraftsystemet under eitt (omsyn teke til alternativ-verdien på eksportert kraft), vil prisen vere sett lik langtidsgrensekostnad (LTG). Med LTG skjønar vi totalkostnadsauken pr. kWh som kjem av ein liten auke i produksjonskapasiteten.

Pris=LTG vert ofta omtala som ein investeringsregel, noko vi skal koma attende til. Han som skriv vil syne til ein NOU i 1979 om kraftintensiv industri, og presisere at pris=LTG berre kan gjelde som "prissetjningsregel" dersom føresetnadene ovanfor held.

iv) Pris = alternativverdi

Dette går ut på at prisen skal setjast lik det vara er verd i alternativ bruk.

Sett at ein har moglegskap for å eksportere kraft til utlandet, og at utlendingane sin betalingsvilje overstig den innanlandske. Då tilrår lærebokforfattarane at prisen, også for innanlandske brukarar, lyt setjast slik at utanlandsetterspurnaden vert stetta. Kvifor det? Jau, av di utlendingane set kostnaden på krafta, dvs. alternativkostnaden. Prisen i eit samfunnsøkonomisk optimum må svara til denne.

Dette prinsippet vil måtte balanserast av omsyn til beredskap og innanlandske basisbehov. Somme vil protestere og seia at pris=alternativverdi ikkje er særleg utbreidd på andre felt, så kvifor skal det gjelde for elektrisk kraft?

v) Historiske kostnader-prinsippet

Dette kokar ned til ein pris som gjev kraftprodusenten rekneskapsmessig balanse kvart år. Om produsenten tilbyr både "ny" og "gamal" kraft, og produksjonskostnadene er forskjellige, må gjennomsnittsprisen vera sann at rekneskapen går i balanse.

Det at prisen skal dekkje kostnadene rådde lenge grunnen som praktisk politikk i Noreg. På slutten av 1970-talet gjekk Regjeringa derimot inn for at prisen på sikt skulle nærme seg LTG. Den kraftkrevjande industrien skulle unnatakast frå dette.

vi) Produktrelaterte priser

Stortinget vedtok nyleg at den kraftkrevjande industrien skal kunne velje å la prisen på elektrisitet variere med prisutviklinga på produkta deira. Minsteprisen skal frå og med 1996 vera 13 øre pr kWh (1991-verdi). (Alternativt kan dei velje ei utvikling som fører til 16 øre pr. kWh (1991-verdi) i 2010.)

Dette tyder at ein del av risikoene ved næringsaktivitetene vert skuven over på kraftprodusentane.

vii) "Rjukan-prinsippet": Fri pris

Norsk Hydro byrja tidleg på hundreåret med energiintensiv næringsverksemd i Rjukan. Etter det viskjønar, kan Hydro sjølv avgjera bruken og "prisen" på krafta frå staden, mot at selskapet held oppe ein viss økonomisk aktivitet der.

Drøfting av prissetjing på kraft i Noreg er nøydd til å innehalde nokre ord om det vi vil kalle "internasjonale skrankar". EF-kommisjonen gjekk i 1988 ut med planar om å deregulere kraftmarknaden i samband med Den indre marknaden. Motstanden frå kraftprodusentane sin lobbyorganisasjon i EF, Eurelectric, var intens. Nyleg gjekk EF-kommisjonens energikommisær, Antonio Cuhna ut, og sa at planane om deregulering er utsett til 1996 i fyrste omgang. Gjeve at Noreg underteiknar EØS-avtalen og

dermed må fylge EF sine konkuranseregler, vil ei komande deregulering av kraftmarknaden kunne få fylgjer for den norske prissetjinga.

Eit anna moment er at låge prisar til den kraftkrevjande industrien må oppfattast som statsstøtte/næringsstøtte. Med støtte meiner vi fordelar ei næring nyt godt av i høve til andre. Om ikkje av andre grunnar, så vil sterke internasjonale bindingar å la EØS verke inn på den noverande prissetjinga.

b) Korleis kan det forsvarast at ulike brukarar betalar ulik pris for elektrisitet?

I Noreg betalar brukarane ulik pris for elektrisitet. I følgje Statistisk årbok 1991 (Tabell 327. Gjennomsnittspriser på elektrisitet levert til forbruk.) betalte hushalda og jordbruksdelen i snitt 37,0 øre pr. kWh (unntake meirverdiavgift). Bergverksdrift og industri betalte berre 15,8 øre pr. kWh.

Korleis kan dette forsvarast? Han som skriv skal no tre inn i rolla som "djævelens advokat" og freiste grunngje kvifor industrien (dette gjeld spesielt den kraftkrevjande delen) skal betala lågare prisar enn "øvrigheta".

i) Låre kraftprisar til industrien sikrar sysselsetjinga på einsidige industristader!
(Men desse er ikkje lenger så mange i talet. Dessutan er industrien vi skriv om svært kapitalintensiv, og gjev ikkje opphav til så gale mykje sysselsetjing. Tiltak må i staden setjast inn mot ikkje-mobil arbeidskraft framføre mobil kapital.)

ii) Låge kraftprisar til industrien fører til valutainntekter!

(Ja, (Midt på 1980-talet var) om lag 10 prosent av samla norsk eksport kjem frå den kraftintensive industrien, som sel mellom 70 og 80 prosent av det den framstiller til utlandet. Valutainnteninga bør derimot korrigeras for den omfattande importen av innsatsfaktorar (45-50%) pr. produsert eining. I tillegg må ein analyse ta omsyn til ulempene annan eksportretta næringsaktivitet vert påført av for høge prisar.)

iii) Låre kraftprisar som komparativt fortrinn, og grunnlag for industrielt miljø!

(Komparative føremoner endrar seg over tid. Mange land i den tredje verda, t.d. Brasil og Venezuela, produserer billigare enn norske verksemder. Dessutan må ein jamføre låge kraftprisar med alternativverdien. Gjeve at utbyggingskostnadene i det norske kraftsystemet er sterkt stigande, vil også alternativverdien på kraft i den energiintensive in-

dustrien vera det.

Industrielle miljø? Ja, kompetanse, know-how, røysnle, kontaktar osb. er viktige, og vanskeleg å prissetja. Dette er eit kvalitativt moment som mange, særleg NHO, meiner er god nok grunn til å oppretthalde kraftprisdiskrimineringa.)

Men, og no lèt vi djævelens advokat gå, det er òg sant at dei låge prisane til den energiintensive industrien gjer det mogleg å halde fram med svært miljøureinande verksemd. I tillegg kan høgre prisar for andre sektorar, grupper og næringar trekke i retning av høgare prispress enn ved like og dermed for desse lågare prisar.

c) Korleis vil du avgjera om det bør investerast i meir produksjonskapasitet for elektrisitet i Noreg?

Nå: Korleis avgjera om det bør investerast i meir produksjonskapasitet for elektrisitet i Noreg?

Vi får setja opp ein liten elektrisitsmodell til å byrje med:

Føresetnader

Statisk modell

Eintydig samband mellom energi og effekt; $E^0 = e(Q^0)$

Partiell analyse; ser berre på effekt

Produksjonskapasitet på stutt sikt gjeven

Ingen variable kostnader på kort sikt

Symbol

E - energi, kWh

Q - effekt, kW

P - pris på effekt i periode i , $i = s, v$ (sommar, vinter)

B - kostnader ved å bygge ut produksjonskapasiteten

LTG - langtidsgrensekostnader

Relasjonar

(1) $B = b(E^0, Q^0)$, E^0, Q^0 = produksjonskapasiteten fullt utnytta

(2) $P_i = p(Q)$, $p'_i < 0$

(3) $LTG = \frac{\partial B}{\partial Q} = b'_1 e' + b'_2 > 0$

Forklaring av relasjonane

(1) er eit uttrykk for kostnader ved å utvide produksjonen i kraftsystemet.

(2) er ein etterspurnadsrelasjon, sesongavhengig. Den fyrstederiverte er negativ; ved mykje effekt er betalingsviljen lågare enn ved lite effekt. Det verkar intuitivt rimeleg.

(3) Langtidsgrensekostnad er totalkostnadsauken pr. eining kWh ved ein liten auke i produksjonskapasiteten. Denne er positiv. Det føreset implisitt optimal

utbyggingsrekjkjefylge, dvs. at dei billigaste vassdragene først vert bygde ut.

kan uttrykkast såleis:

$$(4) NV = \int_0^T f(t) e^{-rt} dt$$

der t = tid, r = kalkulasjonsrente og $f(t)$ eit inntektsgenereringsuttrykk. Ter i vårt kraftverktilfelle lik 40 (år).

Vi har som føresetnad for utbygging at dei neddiskonterte inntektene frå kraftsalet lyt overstiga kostnadene ved utbygginga. Novertien må vera positiv.

Omrekna til årsbasis er dette det same som at kraftprisen minst må svara til gjennomsnittskostnadene ved å utbygginga. Gjeve at denne går føre seg på optimalt vis (billigaste vassdraga først), har vi at prisen lyt vera tilnærma lik langtidsgrensekostnad.

Vi har resonnert med utgangspunkt i vasskraft. No skal vi snøgt syne korleis andre energiberarar kan gjera det samfunnsøkonomisk optimalt å investere ytterlegare i produksjonskapasitet for elektrisitet.

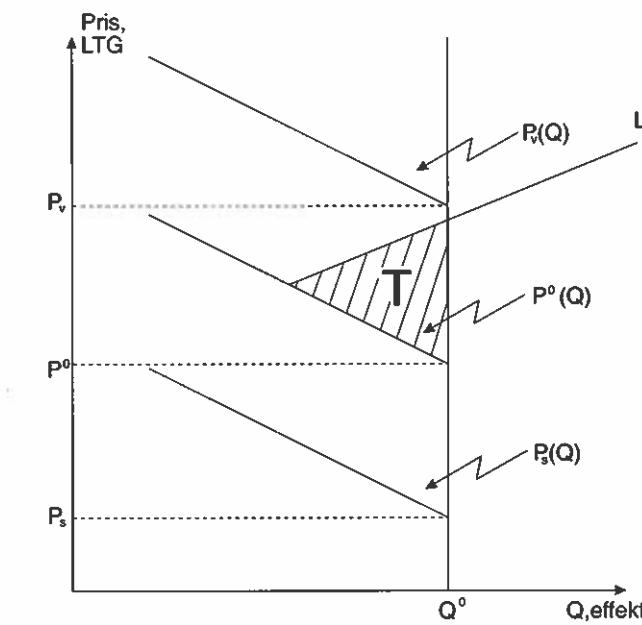
Utgangspunkt:

-Lik pris for alle brukarar, korrigert for skilnader i overførings- og distribusjonskostnader, leveringstryggleik og brukstid.

-Investeringsmessig jamvekt; $p = LTG$

-Etterspurnaden ligg fast

-Vi introduserer brunkolkraft (!). $LTG_{brunkol}$ er stigande, men ligg under $LTG_{vasskraft}$.

Q^0 - kapasitetsskranke

P^0 - gjennomsnittspris på effekt gjennom året

P_s - pris på effekt sommarstid

P_v - pris på effekt om vinteren

T - samfunnsøkonomisk tap ved stor kapasitet

Kva ser vi av figuren? $P^0 < LTG$, det tyder at prisen som klårer marknaden og gjer at kapasiteten vert utnytta, ikkje er høg nok til å dekke kostnadene ved meir utbygging.

Eit apropos: Dette trekkjer i retning av at ein i figuren har stor kapasitet. Det samfunnsøkonomiske tapet er illustrert ved den skraverte trekanten T.

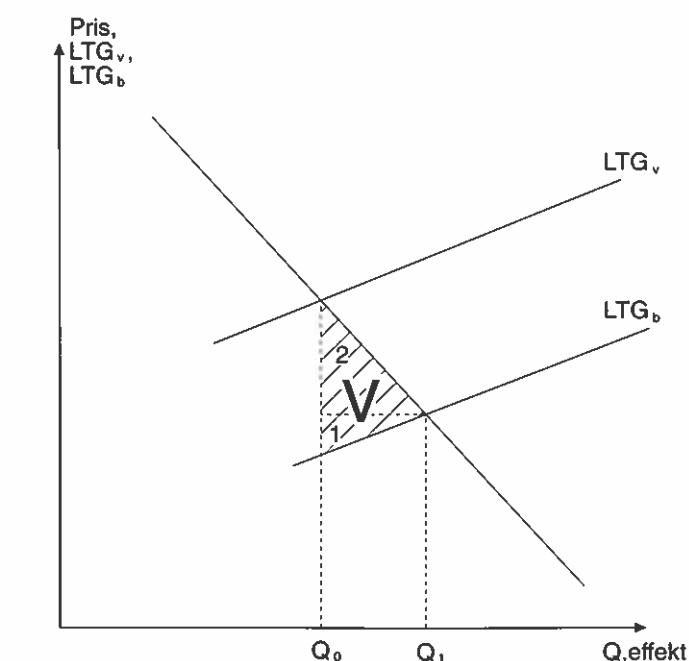
Dette gjer at vi kan formulere følgjande investeringsregel:

Dersom prisen overstig LTG , er nyttet i samfunnet ved større kapasitet større enn kostnadene ved å bygge ut. Utbygging bør då skje inntil nyttet speglar ved betalingsviljen i samfunnet for meir kraft, er lik LTG .

Om prisen er mindre enn LTG , bør ikkje utbygging skje før behovet/etterspurnaden aukar slik at klåreringsprisen i marknaden vert større enn LTG .

Utdjuping:

Eit sentralt omgrep i investeringssamanhang er noverdi. Frå matematikken veit vi at noverdiformelen

samfunnsøkonomiske vinsten er gjeven ved V ($V = 1 + 2$) Denne kan delast i to: 1 syner produsentoverskotet for brunkolkraftprodusenten, medan 2 er auke i konsumentoverskot.

Oppgåve 4.

- a) Syn bidraget frå oljeverksemda til bruttonasjonalproduktet dei siste (tilgjengelege) 5 åra. Kva er årsaka til nedgangen i perioden 1986-1988?

Referansen vår er Statistisk årbok 1991, Tabell 421: Bruttonasjonalprodukt etter næring. Mill.kr.

Vi konstruerer ein oversiktstabell:

Tabell 4.1

Tid	1985	1986	1987	1988	1989
(1) BNP	500.200	513.718	561.480	583.278	622.991
(2) Oljeverksemd	92.693	56.629	57.746	50.349	76.951
(3) (2) i % av (1)	=18	=11	=10	=8	=12

Det er lett å sjå at oljeverksemda fall monalegi i omfang frå og med 1986. Medan næringsverksemda i oljesektoren i 1985 bidrog med nesten 20 prosent av Noregs BNP, var dette halvvert året etter. Dinest gjekk sektorens andel av BNP vidare nedover, før den tok seg opp att i 1989.

Kva låg attom nedgangen 1986-1988? Sjølv hendinga vert i ettertid kalla OPEC III, og peikar hen på det dramatiske fallet i prisen på råolje vinteren 1986. Eit bel var prisen heilt nede i 10 US-dollar per fat, mot opp i 30 dollar året før.

Ein viktig faktor attom prisfallet var Saudi-Arabia si åtferd, som då hadde mått skjera ned produksjonen sin til 2 millionar b/d i freistnad på å stabilisere/halde prisen oppe.

I tillegg til oljeprisfallet datt også dollaren som ein stein. Frå å nå eit toppnivå på kring 10 norske kroner per dollar i 1985, vart kurset liggjande i 5-7 kronerbeltet dei neste åra. Og olje vert omsett i US-dollar...

For å summere opp: Fall i oljepris og dollarkurs gjorde at oljeverksemda sitt bidrag til norsk BNP skrumpa dramatisk inn i 1986-1988.

(Utviklinga vart noko betra for skuld omfattande produksjonsauke mot slutten av 1980-åra.)

- b) Drøft kva konsekvensar ei slik svingande inntekt frå oljeverksemda bør få for bruken av oljeinntekta.

Eg skal mot slutten freiste resonnere litt laust kring kva svingande oljeinntekter bør få av konsekvensar.

Preferansar

Gjeve tilnærma systematiske svingningar i oljeinntektene, kan eit land i prinsippet spara/leggja seg opp i "gode" tider, og tære på dette når nedturane kjem. Den permanente inntekta vil då ikkje endre seg, sjølv om den tilfeldige fluktuerer. I praksis vil eit land/samfunn ha risikoaversjon, og freiste forsikre seg mot slike hendingar.

Strategi

Ei slik forsikring mot svingande eksportinntekter kan vera ledd i ein langsigkt strategi. Her brukar vi ordet med særleg henblikk på styresmaktene. Eit viktig tiltak kan vera å etterstreve negativ samvariasjon i høve eksportnæringane: Om ein sektor går dårlig, vert det jamna ut ved at andre går bra. Ein meir ekstrem strategi kan vera å "selja ut" oljeverksemda: Lata utanlandske selskap ta risikoen og usikkerheten. Det ville vera uttrykk for usannsynleg høg risikoaversjon, og ville koste mykje i form av lage skattar/lågt vederlag for petroleumsressursane.

Frikopling

Spanjolane mislyktest i si tid i å frikople "inntektene" frå koloniane sine frå innanlandsk konsum. Inflasjon og kaos vart resultatet.

I høve olje kan ein sjå for seg to typar frikopling:

- i) Mellom inntekt og bruk
- ii) Mellom direkte aktivitet (leiting, utbygging og drift) og indirekte bruk (statleg konsum og investeringar). Det fyrste punktet trekkjer i retning av oppbygging av oljfond, anten i form av finans-, real-, eller utdanningskapital. (Det har i og for seg vore uttrykt norsk målsetjing lenge.)

Verkemidlar/handlefridom

Kan utviklinga styrast? Var det lettare å styre før? Sjølv om ein, gjeve preferansane, kan stake ut ein optimal utviklingsbane, etablere handlingsalternativ og -reglar, vil særinteresser, grupper og alliansar influere på planane. Det heile kan sjåast på og analyserast som eit spel som ikkje naudsynlegvis har langsigkt sett optimale løysingar.

Bruk av oljeinntekter gjev kan hende eit særleg godt døme på korleis potensielt store offentlege mulighetsområde opnar spelet for press og krysspress.

Kommentar ved Asbjørn Rødseth s. 39.

Kommentar:

Økonomisk vekst og bærekraftig utvikling, et umulig parforhold?

Miljøproblemene vokser hele tida, 11 millioner hektar regnskog forsvinner hvert år, CO_2 utslippet til atmosfæren stiger stadig og endrer klimaet vårt, ozonlaget skrumper inn raskere enn selv de mest pessimistiske hadde trodd. Luftforurensning og andre giftige utslipp dreper naturen, mens dyr og mennesker blir syke. I vår iver etter stadig høyere materiell velstand er vi i ferd med å ødelegge vårt eige eksistensgrunnlag. World Watch Institute har gitt oss ti år på å forandre retning. Det er med andre ord dystre framtidsutsikter. Selv om man kan være uenig i hvor dystre de er, hersker det likevel bred enighet om at noe må gjøres. Spørsmålet er; hvor gjennomgripende må endringene være og hvor mye må vi gi avkall på?

Au Marte Gerhardsen

Her er det flere teorier. Noen går ut på at det er umulig å løse de grunnleggende miljøproblemene med dagens økonomiske system. Andre innehavar en klokhet på markedets muligheter. Steinar Holden uttalte under en forelesning for sos.øk grunnfag at: "Økonomer går utifra at det alltid er mulig å øke kapasiteten", dvs å ha økonomisk vekst for all framtid. Selv om noen er uenig, er dette likevel den rådende holdning ved Sosialøkonomisk Institutt ved inngangen til 90-årene. Den bygger på en tro på at vi skal kunne utvikle og "oppfinne" oss ut av miljøkrisa med stadig "grønnere" produkter og bedre renseanlegg gjennom ny miljøteknologi. På den måten kan vi fortsette å ha vår høye materielle levestandard.

Et viktig argument er at vi må ha økonomisk vekst for å kunne gjøre noe med miljøproblemene, som koster svært mye. Kaci Kullman Five definerte det slik: "Bærekraftig utvikling er økonomisk vekst med nok mottiltak."

Brundtlandrapporten slo fast at vårt største miljøproblem er den

stadig økende gjeldskrisa. Dette er et standpunkt som har vunnet stor aksept. Konklusjonen er mer omdiskutert - den sier at vi må ha fortsatt vekst i i-landene for å kunne "hjelpe" u-landene.

Trygve Haavelmo, nobelprisvinner i økonomi, har uttalt at dette er en selvmotsigende konklusjon. Han sier i et intervju med Klassekampanen at: "Vekst i de rike landene er en forferdelig tanke, det går ikke i hop med miljøet. En verden hvor den materielle levestanden løftes opp til et europeisk eller et amerikansk nivå, vil bli en verden hvor folk ikke kunne leve på grunn av forurensning."

Det er ikke nok ressurser i verden til at alle kan komme opp på vestens nivå. Et illustrerende eksempl er at USA med 5% av jordas befolkning står for 25% av jordas samlede energiforbruk. Hvis den rike delen av verden skal fortsette å øke forbruket, vil det være umulig å løse fattigdomsproblemene. Vi kan nok nå ganske langt med overgang til nye energiformer og en mer miljø-

vennlig produksjon, men selv om vi utvikler stadig mer miljøvennlige produkter, bygger all produksjon av varer på uttak av naturressurser. World Watch Institute har uttalt at de rike landene må redusere sitt forbruk av ressurser med 80% hvis hele kloden skal ha noenlunde lik materiell levestandard.

Spørsmålet er om vårt økonomiske system kan brukes til dette. Noen hevder at det er umulig fordi det i utgangspunktet bygger på økonomisk vekst. Hele vårt begrepsapparat og våre modeller med sine utallige forutsetninger bygger på at det alltid er mulig, og framfor alt svært ønskelig å øke produksjonen. Når vi en dag må si: "Stopp ekspansjonen, vi produserer nok", eller enda mer drastisk: "vi produserer mer enn nok, vi må produsere mindre", – vil det hele da bryte sammen?

Finnes det noe reelt alternativ?

Finnes det i dag noe reelt alternativ til vårt økonomiske system? Det finnes ikke noe fasitsvar, men stadig flere økonomer verden over

har begynt å tenke på og utarbeide nye løsninger. Det er dannet flere verdensomfattende nettverk av såkalte "alternative økonomer". De tre mest sentrale er The Other Economic Summit (TOES), New Economics Fondations (NEF) og The Living Economi Network (LEN). I Norge er det opprettet et senter for ny økonomi i tilknytning til miljøorganisasjonen Framtiden i Våre Hender.

Utgangspunktet for dem alle er et ønske om en verdensutvikling der målet er høy livskvalitet for alle i nåtid og framtid ved hjelp av en økonomi som arbeider i overenstemmelse med naturen. Et viktig prinsipp er at naturen skal betraktes som et fond vi kun skal "heve renter" av, slik at vi overlater det ubørert til våre etterkommere. Økonomien kan derfor ikke fortsette å bygge på stadig økende uttak av ikke-fornybare ressurser, og de betinget fornybare ressursene som må behandles slik at de fortsetter å være fornybare. De hevder derfor at vi må gå over til en langt mer resirkulerbar økonomi. Industriens viktigste råvarer i framtida må være resirkulerte varer. Når det gjelder energi kan ikke verdensøkonomien lenger drives av kull, olje eller kjernekraft. Det globale karbonutslippet må i følge World Watch Institute reduseres med om lag en tredjedel. Solenergi og jordvarme er foreslått som nye "hjørnestener" for et bærekraftig energisystem. Både i i-land og u-land må energiproduksjonen bli mer desentralisert.

Omlegging av produksjonens mål og vesen.

Noe annet som går igjen hos disse økonomene er kravet om at vi må få en mer behovsorientert produksjon. Desentralisering av økonomien er også et sentralt punkt. Vi må danne mindre enheter som i større grad er selvforsynt. Fram til i dag har vi hatt en utvikling i produksjonen av varer som har ført til sentralisering og en stadig mindre arbeidsintensiv produksjon. Færre og færre mennesker produserer stadig større kvantum av produkter. Vi kaller det "effektivisering", som egentlig betyr at menneskelig arbeidskraft byttes ut med maskiner. Dette har skjedd fordi vi har ikke har betraktet uttak av naturressurser som kostnader. Det er jo betegnede at det ikke føres opp som kostnad hverken i de enkelt bedrifters regnskap eller i nasjonalregnskapet. Denne utviklingsretningen kan ha flere utganger. Hvis vi ønsker å ha omtrent like mange ansatt innen den "vare-produserende" sektor i framtida som i dag, vil produksjonsmengden øke. Vårt forbruk vil også måtte øke hvis vi skal kunne avsette det som produseres. En annen utgang er at stadig færre står for vareproduksjonen, mens stadig flere lever på det de få produserer.

De "alternative" økonomene hevder at vi må snu opp ned på hva vi betrakter som kostnader. Egentlig

burde jo vårt høye utvinningstempo av olje betraktes som en nasjonal kostnad fordi vi tærer på nasjonens lager. Menneskelig arbeidskraft er kanskje den mest miljøvennlige ressursen vi har og er i høyeste grad resirkulerbar! Et viktig skritt i denne retning er å flytte beskatningen fra arbeidskraft til forbruk av ressurser, og dessuten sette opp "prisen" på naturressurser. Drastisk økende transportkostnader vil gjøre at det faktisk blir mer lønnsomt å produsere lokalt istedenfor sentralisert masseproduksjon. Sammen med at bruk av menneskelig arbeidskraft blir mer lønnsom, vil dette være tiltak som legger til rette for mindre, lokale produksjonsenheter.

Flere arbeider nå spesielt med å finne nye indikatorer for utvikling som skal erstatte det tradisjonelle BNP-begrepet. I den nye indikatoren tas forbruk av ressurser og forurensning med som kostnader. De søker å utvikle et bærekraftig definert inntekts- og kostnadsbegrep slik at vi kan finne en termostat for den rette størrelsen på den fysiske dimensjonen av samfunnsøkonomien. På tilsvarende måte som vi har det i mikroøkonomien. Mikroøkonomien dreier seg stort sett om å finne den optimale produksjonsstørrelsen. Den rette, eller optimale, størrelsen på samfunnsøkonomien vil i prinsippet være der samfunnsgrensekostnaden er lik samfunnsgrenseinntekten sett i et bærekraftig, langsiktig perspektiv.

Mange er også opptatt av å finne kriterier for å måle menneskelig utvikling. Med dette mener de f.eks. økende utdanningsnivå, jevnere fordeling av ressurser, synkende barnedødelighet og nedgang i kriminalitet, vold og selvmord. Med en ny måte å måle utvikling på vil en omlegging av produksjonen og samfunnsutviklingen slett ikke måtte bety at vi går tilbake og gir avkall på mange goder.

I hele vår nyere historie har vi beveget oss framover mot noe annet og nytt. En overgang til et annerledes samfunn kan derfor ikke bli en tilbakegang til slik samfunnet var "i gamle dager", men en vei mot noe nytt. Jeg har her forsøkt å gi et lite inntrykk av hva som foregår innen de alternative økonomiske miljøene. Fortsatt er det uklart og det er få fasitsvar. Likevel er det viktig at noen begynner å tenke på alternativer og setter spørsmålstege ved vår oppfattninga av vekst og utvikling. De forslagene og tiltakene som er skissert vil kanskje for mange fortone seg urealistiske og dermed umulige. Det viktige spørsmålet er imidlertid om tiltakene er nødvendige om menneskeheden skal ha noen framtid. Hvis det er tilfellet, må vi gjøre det umulige mulig. Historien gir utallige eksempler på at rask endring kan skje hvis truslene erkjennes sterkt nok. Det gis håp ved å peke på nye visjoner og løsningsmuligheter.

En dagstur til Europa

To utskrente medarbeidere fra dette organ havnet i en nokså prekær situasjon forleden... Utstyrt med blanke ark, sort tusj, og en sliten kassettspiller havnet vi midt opp i et lunsjmøte noen steinkast, (Tatt i betrakning at jeg pælmer innmari langt.) fra vårt ellers så trivelige kontor. Samtalen foregikk på et noe nyansert språk, nemlig det nye EU, som i følge informerte kilder står for European Language Unit.

Tekst: Andreas Øvre Haugen

Illustrasjon: Stein Edvard Nerland

Prolog - Onsdag 26. Februar. kl 12.00

Vi befinner oss nå på en av de finere restaurantene i Brüssel. Det har gått rykter om at det vil bli avholdt et lunsjmøte av stor interesse her. Stein Edvard prøver å lage et oversiktskart over restauranten, og er for øyeblikket ute og sonderer terrenget. Aktivitetsnivået tar seg opp ute ved resepsjonen, det er klart at gjestene kommer. En tjukk brumlebasse blir geleidet ut av en sort Mercedes. Samtidig parkerer en 2CV utenfor kjøkkeninngangen, Stein Edvard tror det er Fabrice Guy som har glemt hoppeskia sine, men sannheten går med ett opp for oss, det er han! Francois...

Båndet går. kl 12.10

-Bon jour, mon gode ami (H)elmut, hvordan går det? -Sehr gut Francois, men warum denne orginale entre?

-Fordi den er så veldig avslappende, samtidig som jeg sparer beaucoup d'argent.

-Ach sol! Fritz, neste gang skaffer du ein alte Volkswagen. Ich må auch orginal være, og Geld schpare.

Etter litt løst snakk fram og tilbake, går de og setter seg. I neste sekund hører vi et enormt smell og en bil parkerer i resepsjonen. Ut stiger en meget distingvert herre, som formelig koker av raseri. En kan ikke unngå å få med seg hva han sier:

-You damned imbecill of an uncontrolled driver! I have told you many times that even though we are in this country of barbarians, you can not allow yourself to drive on the left side of the road.

Johns sinne skilr lett over i smørblidhet da han blir klar over at Helmut og Francois allerede er

til stede. Han setter seg sammen med de tidligere ankomne herrer, og de bestiller. Stein Edvard og jeg lusker oss nærmest ubemerket bort til nabobordet. Her setter vi oss ned, bestiller en flaske vin, og følger intenst med.

Etter en drøy time og ytterligere en flaske vin ser det ut til at noe skjer. Lunsjen er nå inntatt, -en lunsj Helmut inntok mest av. Samtalen begynner å ta form, vi lytter...

Europeisk Integrasjon. kl 13.15

Etter endel innledende fraser om Helmut snyne gullfisk, begynner samtalen å få tyngre karakter. Det

er tydelig at samtalen spores inn på SUS...

-Mais, mine gentlemen det skulle være klart at une grande suport comme dette pour SUS aldri ville kunne lønne seg.

-Du sprechst auf kort sikt i dag lieber Francois, sett aus von et langtidsperspektiv vil det om få år seg lønne. Meine økonomiske ratgebere mener at das profit i mange foretak vil overstige alle mulige grenser.

-(H)elmut, mon ami, prøv å forstå, risikoen vil alltid være der og...

-Excuse me gentlemen, som den imperialistiske dog jeg er, vil jeg bare tilføye at we will aldri støtte et tidligere regime som bygget sitt land på communism. Am I forstått?

Helmut vrir seg i stolen, som er alt for liten for hans legeme. Francois ser uanfektet ned i tallerkenen, der restene av sausen merkelig nok danner et bilde av et kontinent i oppløsning; brune flekker hist og pist, blodkraft fra kjøttet samt et og annet vissent salatblad som engang var grønt. Nei, sausen har nok skilt seg slår han fast. Helmut ser opp og bort på begge "vennene". Stein Edvard som er inne i en filosofisk debatt med ytterligere en vinflaske, påstår at Helmut skjeler. For å kunne se to personer i øynene samtidig må man skjele, mener Stein Edvard. Eller ha to ansikter, foreslår jeg.

-Meine Herren. Verstår dere nicht at ved å helse vår venn Boris, kan vi senere utøve innflytelse på SUS. Auf dieser weise können vi sørge for at das Kapital får råde.

-Long live the capitalism!

-Vive le franc!

En uventet gjest. kl 14.05

Et fryktelig rabalder nær våre ører, det kommer fra resepsjonen, innstiger en svær marin med enorm brystkasse og hvitt hår. Han blir presentert som den "Russiske bjørn". Merkelig nok syns jeg at han, Boris, er blitt merkelig stor i det siste, men jeg skjønner fort hvorfor han går på stylter.

-Sikkert for å halde "ulvane" fra livet, visker Stein Edward.

-Selvfølgelig, skyter jeg ivrig inn. Vi retter blikket mot den nyankomne gjesten, noe de tre europeiske herrer allerede gjør. Meddelenheten er til å ta og føle på, stakkars Boris! Den før så fine og blanke dressen er blitt loslitt, haret er ugredd, skoene upussede. Boris stopper opp ved herrenes bord, tar av seg kosaklua og spør om de eminente herrer ikke kan bidra med en liten skjerm. John vrir seg i stolen, siste gang han ga bort noe kan han ikke huske. Helmut derimot skriver ut en feit sjekk på ~60 millioner D-mæk, eller var det ECU? François vil ikke ut med noe, men tilbyr Boris resten av lunsjen. Men Boris takker nei, sier at han spiste før han dro i forrige uke, så det får hold.

Han har jo tross alt en del andre ting å passe på. Stillheten begynner å bli brykende. Herrene løsner på slips og bretter opp skjorteermene. Det hele begynner å ligne på en pokerkveld med gutta, der vinneren er den som har flest ess skjult i ermene. Boris bryter stillheten:

-Vodka?

Alle de tre andre smiler og takker ja, for de må jo innromme at dette er noe russerne (fortsatt) kan.

-Thanks good fella' it's always a

pleasure to drink with you! Dessverre så er ikke Boris' engelsk helt på topp, slik at vi har valgt å oversette dette etter beste evne.

-Det er formøyelse å spandere, det er fineste vodka å få i dag.

Ach so! Sehrledes gute waren dette her, men Boris hvordan står det til Hause med mutter Russland?

Njet, Njet. Ikke bra! Vi har problemer med denne mafia, de gjør at folk sulte ihvel. Samtidig noen slår hverandre ihvel.

-Ah oui! Jeg kjerner igjen den situasjon, mine forfedre hadde de samme problemer under revolusjonen.

-But whyfor er disse problems så vanskelige å deale with?

Du har den krig mellom Armenia og Aserbajdsjan om region Nagorno-Karabakh.

-Nagorno-karabakh? Er dette en av disse new rap-sounds?

-Njet, det er en liten del av det ene land som andre land vil ha, dette fordi i denne delen av land mange fra andre land også bosatte seg.

-Meine Herren, dette er en alvorlig situasjon, auf welcher weise kan vi deg hjelpe Boris?

-For første vil vi ha flere penger for vår olje og gas, samtidig som vi ønsker flere markedsandeler i Europa...

-What! You are a damned rude capitalist, Boris. What have happened with your comrade attitude?

John, min enn, vi må tilpasse oss den markedsøkonomi, ikke mer av håpløs planøkonomi, vi kan ikke lenger selge til underpris fordi vi må maksimere den profit og minimere de kostnader.

-But dette er absurd, skal du begynne å herme etter oss nå, det er mangel på Økonomisk fantasi! Stemmen og temperaturen stiger i takt med samtalens form og varighet. Det er klart at man står overfor en kulturmøllisjon av dimensjoner.

-Aber John, for at Boris skal klare sich politisk gesehen, må han hard

valuta haben. Han trenger også hjelpe for å løse denne krise i sør.

-I reject such nonsense. Dette are gærende over alle stovleshuffels, så jeg vil ikke være her lenger.

Vi blir meget forbauset over denne uttalelsen, dette må da bli noe å fortelle til LO-leder Yngve Hågensen!

Overraskelsen. kl 15.30

Vi begynner å bli dus med samtalet ved nabobordet, herrene er nå midt opp i en samtale om velferdsstaten, og dens fremtid i det nye Europa. Plutselig dukker det opp en skjeggete type med Bergensdialekt og feit mikrofon. Vi blir som forstummet, det kan da ikke være mulig! Det kan da ikke være han! Jo, det er Hans Wilhelm Steinfeld. På en eller annen måte har han klart å snuse seg frem til hva som foregår her.

-Svarste grønne! Uttryter Stein Edward.

-Hællsike også! Fortsetter jeg.

Vi får et svare-strev med å pakke sakene og forsvinne. Vart håp er selvagt at vi skal få dette i trykket før Steinfeld dukker opp i NRK. Vi visker oss ut sammen med noen flasker Chardonnay, prater en taxi, og kommer oss hjem.

Epilog - Fredag 13. Mars kl

20.15

Vil kom oss helskinnet hjem med gassakene i forvaring, og yi er ganske sikre på at Steinfeld ikke dukker opp med det første, han har jo ikke duktet oppenått. Stein Edward har imponert de siste tegningene, Boris Jeltsin har visstnok dratt på sene til syden, og vi sitter her og koser oss med en Chardonnay årgang 85. Kvinnset om at vi kan løse verdensproblemer over en flaske vin eller to...

Frederiks styre våren 92 består av følgende personer:

Kommentar:

Oppgåva denne gongen hadde spørsmål fra store delar av pensum i anvendt økonomi og dessutan fra matematikken. Første føresetnad for å få toppkarakter på ei slik oppgåve er at ein faktisk har lært seg alle dei delane av pensum som det blir spurt etter (også matematikken). Det har tydelegvis denne kandidaten gjort.

Når oppgåva er så omfattande, er det nødvendig å ha nok innsikt og oversyn til å velja ut det som er sentralt for å svara på dei enkelte spørsmåla og så halda seg til det. På dette punktet kjem denne kandidaten svært godt ut. Svara på dei enkelte punkta må bli korte og kanskje litt overflatiske. Da er det lett å glømma det faglege og ty til fraser som ein kvar avislesar kunne ha gulpa opp. Det har ikkje denne kandidaten gjort (men han er nær ved å skli ut på slutten av 4.b).

Ideelt sett kunne ein nok ha ønskt seg ein fyldigare omtale av framgangsmåten ved framskrivingar i 1.b og meir drøfting i 3.a., men sidan spørsmåla var så mange, har dette liten negativ effekt på resultatet. Større presisjon på enkelte punkt kunne hjelpt, f.eks. i definisjonen av nettoreproduksjonstalet og i definisjonen av nåverdi og langtidsgrensekostnad. Det er ein feil i omtalen av figur 2.5. Y vil neppe betala X summen FGDE for å bruka elva. Dette arealet er jo summen av dei direkte produksjonskostnadene, som

Y i alle fall betaler, og kostnadene som utsleppa påfører X. I staden vil nok avtalen mellom dei to gå ut på at Y betaler ein sum som er større enn kostnadene som X blir påført (arealet mellom dei to kostnadskurvene fram fram til linja AD), men mindre enn det totale overskottet som Y kunne oppnå ved frie utslepp (arealet mellom etterspørselskurva og kurva for dei direkte produksjonskostnadene). Fordi drøftinga på dette punktet elles er god, har vel sensor sett på feilen som ein hendeleg "glipp". I alle fall får ein enkelt feil ikkje så stor vekt når spørsmåla er så mange. Det er ingen tvil om at kandidaten alt i alt har levert eit godt svar.

For kandidatar som skriv nynorsk kan det vera eit problem når ingenting av pensum på området er på nynorsk og faguttrykka frå bokmål verkar framande. Kandidaten har i svaret på spørsmål 1 valt ei god løysing ved å definera sin eigen terminologi. Å finna fram til god nynorsk fagterminologi er ein prisverdig aktivitet, men eg vil leggja til at den bør ikkje bli ei tvangstrøye. Alle språkbrukarar låner ord frå andre språk når det trengst, og nynorskbrukarar verken kan eller bør vera unntak. Spesielt til eksamen må det vera fritt fram for å låna dei orda ein har bruk for. Sjølvsgårt er det også fritt fram for å bruka god nynorsk fagterminologi. Når det gjeld terminologi som er i vanleg bruk på nynorsk, kan ein etter mi erfaring trygt bruка den utan å vera redd for å bli misforstått.

Asbjørn Rødseth

Frederik informerer

Frederiks generalforsamling

Hege Åsmyr, sekretær
Merethe Omholt, bargjengleder
Marianne Isaksen, SVFF ansvarlig

Viminner om årets store begivenhet, bilrebusløpet med etterfølgende fest i foajeen, 24.april (ikke 30.april som på programmet). Bilrebusløpet begynner kl.18.00 og avsluttes med festen kl.21.00. Med det så ønsker vi alle en god sommer!
Hilsen alle oss i Frederik

B

Returadresse:
Observator
Postboks 1095, Blindern
0317 OSLO

6 I HEISEN

Hvem er din favorittøkonom - og hvorfor?

Mette Rye, 6. sem.:

— Steinar Strøm fordi han danset i så fine tights på Juleballet.

Knut Godanger, 10. sem.:

— Førsund fordi han har kontakt med virkelighetens spørsmål.

Bente Halvorsen, 10. sem.:

— Bramness fordi han er så flink til å foreta økonomiske transaksjoner.

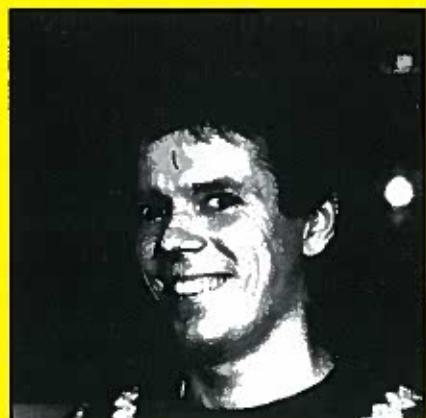
Stine Lombnæs og Anniken Mordal, 1. sem.:

— Steinar Holden fordi han aldri får sagt det han skal si.

Halvor Mehlum, 10. sem.:

— Fredrik Wulfsberg er en inspirerende foreleser med mange dristige idéer.
PS! Han liker skryt.

Svein Thalberg, siste sem.:

— Skånlund pga. den karismatiske oppførselen.